

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО СЕКСУАЛЬНИХ
СТОСУНКІВ**

Студентки 4 курсу 1 групи
спеціальності 053 «Психологія»
денної форми навчання
Гришко Анни Олександрівни

Науковий керівник:
Кандидат психологічних наук, доцент
Булатьевич Наталія Миколаївна

Допустили до захисту в ЕК
кафедра психології розвитку
Протокол №_____ від _____
Завідувач кафедри:
доктор психологічних наук, професор
Власова Олена Іванівна

(підпис)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків

1.1. Історична ретроспектива вивчення сексуальності.....	6
1.2. Розвиток сексуальності протягом життя.....	13
1.3. Гендерні особливості ставлення молоді до сексу та сексуальних стосунків.....	21
Висновки до розділу 1.....	26

РОЗДІЛ 2. Методичний інструментарій дослідження ставлення сучасної молоді до сексу та сексуальних стосунків

2.1. Вибірка дослідження.....	28
2.2. Обґрунтування методів оцінки ставлення сучасної молоді до сексуальних стосунків	36
Висновки до розділу 2.....	40

РОЗДІЛ 3. Емпіричне вивчення ставлення сучасної молоді до сексу та сексуальних стосунків

3.1. Особливості сексуальності та сексуальних стосунків молоді: гендерний аспект.....	41
3.2. Особливості сексуальності та сексуальних стосунків молоді: віковий аспект.....	57
3.3. Зв'язок ставлення молоді до сексуальних стосунків та самоствавлення	67
Висновки до розділу 3.....	74

ВИСНОВКИ.....76

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....79

ДОДАТКИ.....83

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день все більше та більше уваги починають приділяти важливості сексуальної просвіти підростаючого покоління. Дане питання призводить до цілих дискусій та непорозумінь у різних соціальних колах: з якого віку краще починати розповідати, хто цим має займатися, в якій формі і т.п. Здавалося б, ми живемо в період інформаційної доступності та інформованості, а діти й самі все знають краще за дорослих. Однак, кількість інформації не означає її якість.

Кожного дня ми обробляємо різноманітні повідомлення на сексуальну тематику, які надходять із засобів масової інформації. Пристрасні моделі, закличні погляди та оголені частини тіла допомагають рекламі привернути та втримати увагу до певної групи товарів. Сценаристи та режисери також вдало користаються цим способом підсилення зацікавленості аудиторії, додаючи відверті сцени в кіно, телешоу, серіали, музичні кліпи та інше. Крім того, популярні глянцева журналі майже завжди містять розділи із думками зірок та «експертів» стосовно того, як покращити статеве життя чи підвищити власну сексуальність.

Неймовірна поширеність інформації на тему сексу свідчить про актуальність даної сфери, а також необхідність її детального вивчення. З одного боку ми прагнемо до вдосконалення та постійного розвитку, а з іншого боку – люди так само лишаються необізнаними в питаннях сексуальних стосунків, як і були багато років тому. Відмінним є лише те, що ця необізнаність тепер має дещо інший вигляд. Якщо раніше інформації просто не було, то зараз ми маємо її надлишок.

У багатьох розвинених країнах світу «Психологія сексуальності» є обов'язковим предметом для вивчення у школі. Однак, інтерес і цікавість виникають ще в дошкільному віці. У нашому суспільстві дана тема й досі носить закритий характер. Дуже рідко трапляється, щоб батьки вчасно, якісно та

відверто почали розмовляти з дітьми на інтимні теми. Натомість усе віддається на самоосвіту (спілкування з однолітками, ЗМІ, соціальні мережі й т.п.).

Американські сексологи У. Мастерс та В. Джонсон наголошували на тому, що: «Сексуальна освіченість – це безцінна підготовка до життя» [55, 423]. А й справді, незліченної кількості проблем можна було б уникнути, якби люди володіли інформацією та не соромилися розмовляти з партнером про власні особливості, бажання та переживання.

Незважаючи на те, що в країнах пострадянського простору сексологія була табуованою, нам відомі видатні представники цієї галузі. Серед них хотіли би виокремити І.С. Кона, який займався загальними питаннями сексології, а також Д.М. Ісаєва та В.Е. Кагана, які приділяли увагу проблемі психосексуального розвитку, дитячій сексології та, власне, статевого виховання. Крім того, варто зазначити Г.С. Васильченка та А.М. Свядоца, які зробили великий внесок у розвиток клінічної сексології та сексопатології.

Мета дослідження: дослідити зв'язок між ставленням сучасної молоді до сексу, їхнім само ставленням і суб'єктивною оцінкою соціального впливу.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз психології сексуальності та сексуальних стосунків у науковій літературі.
2. Проаналізувати чинники ставлення молоді до сексуальних стосунків.
3. Емпірично дослідити статеві та вікові особливості ставлення сучасної молоді до сексуальних стосунків.
4. Дослідити особливості впливу само ставлення на ставлення молоді до сексуальних стосунків.

Об'єкт дослідження – сексуальність і сексуальні стосунки сучасної молоді.

Предмет дослідження – особливості ставлення сучасної молоді до сексуальних стосунків

Гіпотеза дослідження –своєчасне статеве виховання сприяє формуванню позитивного ставлення дитини до себе та сексуальних стосунків; існує взаємозв'язок між самоставленням і ставленням до сексу.

Методи дослідження:

- *теоретичні методи:* аналіз та узагальнення наукової літератури з проблеми психології сексуальності та сексуальних стосунків молоді;
- *емпіричні методи:* опитувальник Айзенка «Ставлення до сексу», опитувальник Століна «Самоставлення», тест Гиршфільда «Міжособистісна залежність», збір особистої інформації за допомогою анкетування;
- *статистичні методи:* описові статистики, кореляційний аналіз, U-критерій Манна-Уїтні.

РОЗДІЛ 1.

ПСИХОЛОГІЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ ТА СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ

1.1. Історична ретроспектива вивчення сексуальності

Для початку варто зрозуміти, що таке сексологія загалом? Один із найбільш відомих радянських сексологів І.С. Кон писав: «Сексологія – це міждисциплінарна галузь наукових досліджень статі та сексуальності, включаючи їхній анатомічний, фізіологічний, психологічний, медичний, соціологічний, антропологічний, історичний, правовий, релігійний, літературний і художній аспекти» [17, стр. 6]. Ми замислилися над тим, що могло посприяти формуванню такої міждисциплінарності й дійшли висновку, що до цього підштовхує сама природа. Статева диференціація, будова тіла, сексуальні техніки, поведінка та закономірності продовження роду завжди посідали одне з центральних місць серед питань, які хвилювали людей. Не даремно дана тематика простежується в міфах і мистецтві усіх народів світу. Однак, варто звернути увагу на те, що осмислення та трактування залежать від багатьох соціальних факторів, до яких ми повернемося згодом.

А зараз перейдемо до розгляду власне сексуальності. Одразу зазначимо, що існує велика кількість визначень даного терміну. Не можна сказати, що одні з них є вірними, а інші хибними, адже кожен із авторів спирається на власне бачення цього явища. Наприклад, у сучасному словнику української мови під сексуальністю розуміється: «Статева чуттєвість людини, за допомогою якої відбувається задоволення статевого потягу» [34, стр. 114]. Цікаву думку висунув О.В. Люлько. У своєму «Довіднику з сексології, сексопатології та андрології» він охарактеризував сексуальність, як «бажання та вміння людини жити статевим життям відповідно до вимог суспільства» [6, стр. 239]. Таким чином, перед нами знову розкривається проблема соціального впливу на

сприйняття та ставлення людини до себе, своєї природи та взаємостосунків з іншими.

Відомі американські сексологи У. Мастерс і В. Джонсон влучно зазначили, що немає єдиного правильного трактування сексуальності. Вони писали, що сексуальність – це комплексна характеристика людини, а не лише її здатність до еротичної реакції[56]. Такої самої думки дотримувався Г. Келлі, який вважав, що сексуальність можна пов'язати з усіма аспектами людського життя[13].

Початково сексологія була частиною медицини та психіатрії. Першими, хто почав займатися вивченням статевого життя, були саме лікарі. Серед родоначальників можна виокремити професора психіатрії Ріхарда фон Крафт-Ебінга, швейцарського психіатра та невропатолога А. Фореля, німецьких психіатрів А. Молля та М. Хіршфельда. Крім того, не можна не зазначити про вклад З. Фрейда та І. Блоха. Підвищена активність у вивченні даного феномену в сфері медицини можна пояснити тим, що саме лікарі найчастіше зіштовхувалися з незвичними формами прояву людської сексуальності. Крім того, психіатри, як ми пам'ятаємо, були відсторонені від морально-релігійної критики, за що неодноразово зазнавали нападків зі сторони суспільства.

На сьогоднішній день, наукове вивчення сексуальності виходить за межі клініки. Сексологи займаються вивченням фізіології та мотивації людей, що не мають перверсій, а поведінка яких не виходить за межі встановленої норми. У сучасному підході сексуальність розглядається як спосіб збереження та підтримки психічного здоров'я, а також акт насолоди. Можна навіть зазначити, що відбулася своєрідна трансформація сексології з науки про фізіологію та патологію на науку, яка вивчає міжособистісні стосунки. Тим не менш, історичний аспект розвитку знань про людську сексуальність містить у собі чотири основні етапи: доісторичний, спостереження та накопичення знань, досексологічних знань і сексологічних знань. Розглянемо більш детально кожен із них.

Доісторичний етап. Завдяки численним археологічним знахідкам і дослідженням ми можемо сміливо казати, що навіть у первісні часи люди цікавилися сексуальною сферою свого життя. Мільйон років тому люди формували власне уявлення про життя, любов і смерть. Вони із захопленням ставилися до великих розмірів тіла, обираючи партнерів саме за цим критерієм, а ритуали часто містили у собі сексуальні контакти.

Зважаючи на те, що статеві зв'язки носили, переважно, неупорядкований характер, рід передавався по жіночій лінії. Це було обумовлено тим, що батька дитини було визначити неможливо, адже будь-який чоловік міг мати статеві контакти з будь-якою жінкою, а будь-яка жінка – з будь-яким чоловіком.

Згодом почали формуватися так звані родові устрої та виникло поняття групового шлюбу. Під даним терміном варто розуміти форму соціальних стосунків, при якій чоловіки однієї родової групи мали право мати контакти з жінками іншої родової групи. Із плином часу відбулася трансформація групового шлюбу в парний, який є більш звичним для сучасного розуміння. Варто зазначити, що виокремлюють три типи парного шлюбу, кожен із яких знаходить своє місце й у сучасному світі: матрилокальний (коли чоловік переходить жити до жіночої родини), патрилокальний (коли жінка переходить жити до чоловіка) та дислокальний (чоловік і жінка лишаються свої родини та живуть окремо, будуючи власний рід). На території сучасної України більшого розповсюдження здобув саме другий тип парного шлюбу (патрилокальний). Це обумовлено тим, що на наших землях переважало землеробство та скотарство, що посприяло становленню чоловіка в ролі голови сім'ї та здобуттям влади (патріархат).

Етап стосереження та накопичення знань. Даний період можна вважати фундаментом, на якому будувалися подальші знання про людську сексуальність. За часів стародавньої Греції краса тіла та душі цінувалися найвищою мірою. Виховання базувалося на вмінні бути красивим, жити в гармонії з собою та оточуючим світом. Люди не соромилися власних статевих

органів, а навпаки вважали оголене людське тіло прекрасним та естетичним. Фалос став символом родючості, а також здатності боротися з ворогами.

Однак, не дивлячись на позитивне ставлення до обговорення сексуальних тем, роль жінки в період стародавньої Греції була не на першому місці. Платон у своїй праці «Держава» писав наступне: «Усі жінки повинні бути спільною власністю для чоловіків, а окремо нехай ні одна ні з ким не живе разом. І діти теж повинні бути спільними, і ані батько не повинен знати своїх нащадків, ані діти – батька» [28, стр. 135]. У 6 столітті до н.е. в Афінах було узаконено проституцію, яка виступала в ролі суспільного інституту. Демосфен казав: «Ми беремо дружину, щоб мати законних дітей і мати хазяйку в домі, ми тримаємо рабинь-наложниць для послуг собі, кохання та насолоди» [33, стр. 189].

Загалом, греки вважали, що насолода – це єдине, до чого має прагнути людина, а статевий акт виступає в ролі обміну цілющою рідиною, яка зміцнює здоров'я та дарує цю насолоду.

Що стосується стародавнього Риму, то їхня сексуальна традиція добре висвітлюється у творі Овідія, який має назву «Мистецтво кохання». Дана поема містить у собі три частини, які розповідають про те, де та як знайти кохану та домогтися взаємності, як втримати кохану, а також поради жінкам стосовно того, як домогтися кохання чоловіка [26].

Крім того, велика кількість наукових термінів дійшли до наших днів саме з латинської мови: *cunnilingus* (оральна стимуляція статевих органів жінки), *tribadism* (статевий потяг жінки до жінки), *masturbatio* (навмисне сексуальне самозадоволення), *fellatio* (оральна стимуляція статевого члена та мошонки) та багато інших.

У культурах стародавнього Сходу секс вважається дорогою занурення у Велике Загальне начало. Наприклад, даосизм містить підручники з детально описаними любовними техніками та складними інструкціями статевих взаємин. Там розписані рекомендації стосовно періодичності сексуального життя, сезон та час доби, а також практики відповідно до різного віку людини.

Конфуціанство розглядало секс, як особисту справу кожної людини. Він не вважався гріховним чи брудним, але про нього не було прийнято відкрито говорити. Для Індуїзму секс мав магічне значення, а Кришна виявляв інтерес до жінок і кохання. Тантристи віддавали ініціативу при статевому акті жінці, адже в основі їхнього вчення лежить саме жіноча енергія. Варто зазначити, що відома нині «Камасутра» є основним давньоіндійським навчальним посібником, який був написаний у період між 400 р. до н.е. і 200 р. н.е.

Протилежного значення віднайшли сексуальні контакти в буддизмі. Прибічники даного напрямку розглядали їх як зло та вважали, що інтимна близькість може принести біду. Велика частина буддистів прагнули усамітнення та проповідували безшлюбність. А ось Іслам розглядає сексуальні стосунки, як благо та джерело насолоди. У Корані сексуальне життя представлено у вигляді релігійного діяння, що посприяло формуванню позитивного ставлення до сексу, шлюбу та кохання[37].

У період середньовіччя в країнах Європи ставлення до сексуального життя стало цілком негативним. Будь-яке відхилення від встановлених норм дорівнювалося до тяжкого злочину та передбачало суворе покарання (включаючи тортури та позбавлення життя). Однак, у період Відродження та Реформації відбулася реабілітація та секс перетворився з гріха на форму тілесних радощів. У цей час були зроблені надзвичайно важливі наукові відкриття, які посприяли подальшому становленню сексології, як науки.

Етап досексологічних знань. У 19 столітті сексологія вже почала своє формування як окрема та самостійна наука, але повного відокремлення ще не простежувалося. У цей період виникли відомі нам роботи: «Походження людини та статевий добір» Чарльза Дарвіна, «Еволюція шлюбу та сім'ї» Шарля Летурно, «Походження сім'ї, приватної власності та держави» Ф. Енгельса та інші. Однак, у період досексологічних знань сексуальність та сексуальна поведінка продовжували більш широко розглядатись саме зі сторони мистецтва, релігії та історії.

Неоціненний внесок у розвиток розуміння сексуальності в 19 столітті належить авторам художніх літературних творів. Руссо, Вольтер, Бальзак, Золя, Гого, Стендаль – усі вони писали про кохання та говори, що жінка також має право на сексуальне задоволення.

Етап сексологічних знань. На початку 20 століття англійський лікар Генрі Хевлок Елліс видав енциклопедію під назвою «Дослідження з психології статі». Вона складалася з 6 томів і в ній автор описав концепцію індивідуальних відмінностей кожної людини, сприяв подоланню хибних уявлень у питанні мастурбації, наголосив на можливості психологічних причин виникнення багатьох проблем, зазначив, що сексуальні відхилення не завжди є патологією та почав обговорювати велику кількість інших важливих тем [50].

Австрійсько-німецький психіатр Ріхард фон Крафт-Ебінг у своїх роботах приділяв багато уваги таким аспектам сексуальності, як: садомазохізм, гомосексуалізм, фетишизм, зоофілія, статеві збочення й т.п.. А швейцарський гінеколог Теодор Ван де Вельде у праці під назвою «Ідеальний шлюб» підняв питання ставлення до жінки. Він писав, що: «Кожна жінка є не лише об'єктом сексуальної активності чоловіка, а його рівноправним партнером у сексі» [36, стр, 58].

У 1928 р. відбулася визначна подія – заснування Всесвітньої ліги сексуальних реформ. Учасниками було висунуто ряд прогресивних вимог: гендерної рівності в політичній, економічній і сексуальній сферах; відсторонення церкви від вирішення питань розлучення; необхідність розвитку сексуальної освіти; перегляд законів, які стосуються контрацепції та можливості проведення абортів; охорона прав незаміжніх жінок із дітьми та багато інших.

Звісно, ми не можемо не згадати про психоаналіз З. Фрейда. Австрійський вчений найпершим звернув увагу широкого кола людей на роль сексуальної поведінки в житті кожного з нас. Він стверджував, що саме вона сприяє розвитку особистості та формуванню стосунків із іншими людьми.

Американський біолог А. Кінсі організував сексологічний інститут, де було видано визначні книги «Статева поведінка чоловіка» (1948 р.) та «Статева поведінка жінки» (1953 р.). У цих працях вчений продемонстрував різні прояви сексуальності кожної людини. Дійсно, кожний із нас є індивідуальністю, а це означає, що їхній діапазон може бути дуже широким. Крім того, він проводив дослідження на масштабних вибірках, завдяки чому зміг охарактеризувати динаміку вікових проявів сексуальності, кореляційні зв'язки між соціальними факторами (статки, рівень освіти, віросповідання й т.п.) та різними сексуальними проявами.

Звісно, суспільство мало неоднозначну реакцію на такий різкий розвиток сексології, однак, про неї почали говорити. Проблему людської сексуальності почали демонструвати та активно вивчати. У 70-ті роки в США вийшли друком десятки книг, спеціалізованих на питанні сексу. Велику роль відігравали й засоби масової інформації: з'явилися тематичні програми на телебаченні, відверті сцени в кінострічках, порнофільми, виходили друком журнали (1975 року почали видавати журнал «Сексуальні ролі», у якому обговорювалися різноманітні сексуальні проблеми, які хвилювали людей).

Отже, ми можемо зробити висновок, що соціально-культурне середовище відіграє ключову роль у формуванні поглядів людини на інтимне життя. Заборони, хибні уявлення, вузький кордон поняття норми шкодить формуванню уявлень про сексуальність. Загалом, за декілька десятиліть боротьби та активної діяльності було знято табу з раніше заборонених тем, а людство повернуло до можливості отримувати підтверджену інформацію. 1994 році було проведено дослідження, в якому прийняли участь 1794 жінки та 1410 чоловіків віком від 18 до 59 років. Результати дозволили виявити, що психосоціальні чинники відіграють одну з ключових ролей у формуванні сексуальних проблем. Отже, ми знову можемо переконатися у важливості та актуальності нашої теми вивчення. Адже час йде, а людські потреби в задоволенні власного сексуального бажання лишаються незмінними, хоч і модифікуються під впливом суспільства [27].

1.2. Особливості сексуального розвитку в період юнацтва та ранньої дорослості

Вчені виділяють п'ять основних періодів у розвитку сексуальності людини. Дана класифікація є найбільш відомою та поширеною, а тому ми не будемо детально розглядати кожен з етапів, які не стосуються теми нашого дослідження. Однак, нам необхідно пригадати усі вікові періоди, щоб мати можливість сформуванню якомога ширше уявлення про особливості кожного з них.

Парапубертатний період (триває від моменту народження до 6-7 років). У наш час і досі часто можна спостерігати ситуації, в яких батьки не знають як себе правильно поводити, коли малі діти починають проявляти зацікавленість до теми людської сексуальності. Однак, це є цілком нормальним явищем, адже саме у віці до 5 років відбувається статеві ідентифікація. Малюки розуміють, що представники різної статі мають певні фізіологічні відмінності. Крім того, досліджуючи своє тіло, хлопчики та дівчатка віднаходять ерогенні зони, торкаючись яких їм стає приємно.

«Сексуальне самодослідження – це лише частина розвитку дитини» [4]. Однак, при поясненні дитині будови її власного тіла тема геніталій часто лишається осторонь. Почуття дискомфорту дорослих свідчить про наявність певних упереджень, які можуть сигналізувати про наявність власних сексуальних проблем.

У цей віковий період часто трапляється, що діти торкаються своїх геніталій, отримуючи від цього задоволення. Якщо батьки чи інші значущі дорослі починають мовчки відкидати руку дитини або казати: «Так робити погано», «Не роби цього», «Не торкайся себе» й т.п., - у такому разі в дитини може сформуватися стійке переконання в тому, що її статеві органи є «брудними». Таке переконання досить часто слугує передумовою виникнення багатьох проблем із можливістю отримувати задоволення від сексу в дорослому віці.

Наша самооцінка дуже тісно залежить від того, яким чином ми сприймаємо себе та своє тіло [12]. Фундамент власного сприйняття закладається в дитячі роки. Якщо дитинка відчуває, що її сексуально спрямовані дії викликають у батьків сором, відразу, гнів чи інші негативно забарвлені емоції, тоді може сформуватися відчуття того, що вона та її тіло також є поганими.

Ряд відомих дослідників, таких як У. Мастерс, В. Джонсон і Р. Колодні описали ряд теорій, які мають вплив на процес становлення статевої ідентифікації [56]. Першою є теорія наuczіння, під якою розуміють формування статевої приналежності під впливом того культурного середовища, в якому зростає дитина. Ще в момент народження ставлення до хлопчика та дівчинки є різним. Дане явище має назву диференційованої соціалізації й за його допомогою спостерігається схвалення поведінки хлопчика чи дівчинки, відповідно до уявлень нормальної поведінки для представника певної статі. Наступною є теорія пізнання в процесі розвитку. У віці 5 років діти вже чітко ідентифікують себе з іншими представниками своєї статі й намагаються наслідувати їхню поведінку. Спостереження та повторення бажаних дій дарує схвалення зі сторони дорослих. Останньою є теорія взаємодії біологічних і соціальних факторів. Дана теорія підкреслює важливість та актуальність нашого дослідження в ролі соціального аспекту при формуванні сексуальності в житті людини.

«Парапубертатний період є найменш дослідженим серед усіх інших» [32]. Це пояснюється тим, що опитування дорослих не можна вважати до кінця достовірними, а залучення до дослідження дітей не відповідає етичним принципам. Тим не менш, ми не можемо недооцінювати даний віковий проміжок, адже саме в цей час формується статева самосвідомість, статева приналежність і самоприйняття.

Передпубертатний період (триває від 6-7 до 11-12 років). Зигмунд Фрейд та Ерік Еріксон розглядали даний вік зі сторони сексуального затишшя [20]. Дані положення підтверджуються біологічними дослідженнями. Вчені виявили, що гіпофіз ще не має впливу на статева функцію, адже для цього він потребує надходження сигналу від гіпоталамусу, що відбувається в більш дорослому віці.

Отже, гормональний фон працює досить слабо, а тому яскравих відмінностей між чоловічою та жіночою сексуальністю не простежують.

Однак, за допомогою психологічних досліджень вдалося встановити, що в передпубертатний період діти продовжують проявляти активну зацікавленість до статевих відмінностей, а необхідність у дослідженні власної сексуальності зростає з кожним роком. Дж. Мані вважав, що цей період є часом сексуальної сором'язливості та обачності, коли сексуальним іграм діти віддаються потайки[57]. Виходячи з цього положення, ми можемо сказати, що для даного віку внутрішні психічні сили продовжують формувати уявлення стосовно власної сексуальності, а ось суспільство формує обмеження, через які дитина вимушена приховувати це.

Американський лікар В. Мастерс і його помічниця В. Джонсон почали аналізувати емоційне задоволення, кинувши виклик теоріям Фрейда. За даними досліджень, 61% опитаних студентів коледжу зазначили про наявність у їхньому житті стосунків сексуального характеру з іншими дітьми у віці до 12 років. Більш того, вже у віці 8-9 років діти можуть наполегливо прагнути досягти власного збудження, використовуючи для цього еротичні елементи у своїх іграх. Про що це може свідчити? За свідченням дослідників, самі по собі дії дитини майже ніколи не призводять до негативних наслідків, на відміну від неправильної реакції дорослих на них. Різка реакція зі сторони батьків може викликати негативне ставлення до себе та сексу в майбутньому[55].

Дослідження організації статевого виховання показують, що переважна більшість дітей дізнається про секс не від батьків чи інших значущих дорослих, а від однолітків чи за допомогою засобів масової інформації. Загалом, виокремлюючи чотири можливі типи, за якими батьки можуть реагувати на питання сексу під час статевого виховання:

- репресивний – для цього типу є характерними заборона висвітлення інтимних тем, а секс виступає у ролі чогось непристойного;
- уникливий – батьки розуміють необхідність поговорити з дитиною, але не можуть цього зробити через власні бар'єри;

- нав'язливий – позитивне ставлення до обговорення сексуальних питань із дітьми інколи переходить у нав'язливий характер і дуже важливо не перегнути палицю (наприклад, батьки із даним типом ставлення до питань сексу можуть почати обговорювати з дитиною подробиці власного інтимного життя, навіть не дочекавшись, доки вона сама проявить інтерес та запитає про це);
- експресивний – найбільш сприятливий тип для формування позитивного уявлення дитини про власну сексуальність (батьки можуть відкрито обговорювати з дитиною ті теми, які її цікавлять, розуміючи необхідність дотримуватися певних меж).

Загалом, головне завдання батьків полягає в тому, щоб сформувати в дитини здорове уявлення про людські взаєностосунки та посприяти становленню адекватної самооцінки, а одну з ключових ролей у цьому відіграє уявлення власної сексуальності.

Пубертатний період (триває від 12 до 17 років). У даному віці в організмі дівчат і юнаків відбувається статеве дозрівання, що також супроводжується змінами в психіці. Згідно концепції Е. Еріксона підлітковий період є надзвичайно важливим. Автор писав, що саме в цей час люди зустрічаються з найбільшою кількістю нових соціальних ролей, а також зазнають потужного соціального тиску [43]. Крім цього, усе це супроводжується формуванням психосексуальних орієнтацій.

Якщо підліток не відчуває підтримку від значущих дорослих, то починає знаходити відповіді на хвилюючі його питання серед однолітків чи будь-які інші неформальні групи. Бажання бути прийнятим зі сторони оточення підштовхує їх прикладати максимальну кількість зусиль, щоб відповідати певним уявним стандартам стосовно того, як має бути. Найчастіше можна виокремити наступні два полюси: для хлопчиків – сильна особистість із атлетичною будовою тіла та готовністю йти на ризик; для дівчат – акцент на зовнішності, схильність до плаксивості та зміни настрою.

У цьому віці підлітки прагнуть відчувати свободу та власну незалежність. Однак, суспільство продовжує диктувати їм ряд обмежень. Саме на цей період припадає бурхливе формування індивідуальності та самосприймання. Відбувається це, переважно, під тиском групи та соціуму. Будь-яка невідповідність встановленим «нормам» може викликати почуття своєї недосконалості.

Відомо, що почуття власної привабливості, до якого так прагнуть дівчата та хлопці, має пряме відношення до сприймання власного тіла. За допомогою досліджень було виявлено, що стурбованість своїм зовнішнім виглядом притаманна людині протягом усього її життя, але саме в підлітковому віці простежується найбільше піднесення даного фактору. На даний момент, найбільший вплив здійснюють саме ЗМІ (телебачення, преса та мережа Інтернет).

Пубертатний період сміливо можна назвати репетицією чи підготовкою до майбутньої сексуальної активності. Самодослідження, а також побудова міжособистісних стосунків сприяє кращому розумінню самого себе. Однак, дуже часто це супроводжується тривогою, яка виникає через брак знань та інформації. Переживання через зміни власного тіла, небажання виокремлюватися від інших і не до кінця вироблена концепція самооцінки може спровокувати виникнення ряду проблем і викликати тривогу в представників будь-якої статі. А допомогти впоратися з цим можуть довірливі стосунки з батьками, вчителями, науково обґрунтовані знання стосовно питань сексу та дорослішання, а також відсутність негативного впливу у вигляді формування хибних установок зі сторони засобів масової інформації.

Період статевої зрілості (триває від 18 до 55 років). Даний період можна поділити на юнацтво, ранню зрілість та середній вік.

Період 18-20 років є піком юнацтва та супроводжується найсильнішим статевим потягом. У цей час підлітковий сором перетворюється на активні залицяння та свідомий пошук партнера. Залежно від різноманітних факторів, ще до початку інтимних стосунків у кожної людини вибудовується своєрідний еталон сексуальності та сексуальної поведінки. Певні очікування стосовно того,

якими мають бути стосунки з партнером, його та власні сексуальні можливості, побудова ідеального сценарію за прикладом фільмів чи розповідей... Усе це передує першому досвіду, а невідповідність уявному розвитку подій може призвести до сильного та глибокого розчарування. Соціальні опитування дозволили виявити, що перший сексуальний досвід частіше приносить негативні спогади, ніж позитивні. Однією з головних причин цього є саме невідповідність реальності очікуванням.

Крім того, відсутність особистого досвіду та науково обґрунтованих знань стосовно норми та патології може підірвати не лише самооцінку, а й викликати проблеми в подальшому житті. Наприклад, передчасна еякуляція чи тимчасова імпотенція в юнака може розвинути в ньому комплекс неповноцінності та страх до подальших сексуальних стосунків. Що стосується дівчат, то вони можуть не відчувати власної сексуальності через невідповідність штучно створеному канону під впливом телебачення чи Інтернет-мережі.

Однак, у період ранньої зрілості ситуація починає змінюватися. У віці 21-30 люди починають все рідше й рідше піддаватися соціальному тиску в питаннях сексуальної поведінки та сексуальності загалом. Якщо раніше головною метою було входження в контакт із партнером, що супроводжувалося почуттям тривоги, то на даному етапі акцент змінюється розширення власного сексуального досвіду.

Але якщо для одних роки ранньої зрілості можуть принести радість і задоволеність у поєднанні з соціальним статусом (чого не було раніше), то інших можуть продовжувати супроводжувати підліткові переживання. Якщо вчасно не пропрацювати стратегію своєї поведінки та не сформувати позитивне самосприйняття, тоді значно зростає ймовірність збереження почуття власної сексуальної неповноцінності в період дорослого життя.

Дорослішаючи, ми все більше схильні до прояву індивідуальності та відходу від бажання вписатися в певні соціальні норми або стандарти. У період 30-40 років людина схильна звільнитися від стороннього тиску. Завдяки цьому з'являється можливість стабілізувати статеве життя, відповідно до власних потреб і бажань. На них впливають різноманітні фактори: статева конституція,

побутові умови та ритм життя, певні психологічні установки та багато іншого. Власне, відмова від наслідування стандартів поведінки на користь власного комфорту й свідчить про зрілу сексуальність.

Однак, не варто забувати, що завжди існує протилежна сторона медалі. Наприклад, якщо проблема юності не була завчасно опрацьованою та вирішеною, тоді на період середнього віку вона може заграти новими барвами. Найбільш яскравими прикладами можна вважати випадки, коли партнер перекладає всю відповідальність за власне невдоволення на партнера.

Цікавими є результати досліджень, які допомогли встановити, що 80% розведених жінок у віці 30-40 років переживають критичний період, який сприяє змінам їхньої сексуальної поведінки. Більшість із них починає відчувати власну незалежність, що допомагає позбутися минулої сором'язливості. Спираючись на минулий досвід, вони чітко формують усвідомлення власних бажань, що сприяє підвищенню сексуальної активності. У розлучених чоловіків середнього віку тенденція дещо відмінна. Результати дослідження показали, що чоловіки набагато важче переживають розрив, а вихід схильні заходити в побудові нестійких стосунків із молодими партнерками.

Інволюційний період (триває від 55 років і більше). Переважна більшість сучасних країн орієнтована саме на молодь. Однак, дослідження сексуальності людей похилого віку приносить велику кількість цікавих результатів. Наприклад, американські дослідники Данн М.Е. та Катлер Н. встановили, що 53% чоловіків і жінок віком від 60 років вважають себе сексуально активними. За допомогою одного із сучасних досліджень, загальна вибірка якого нараховувала 430 осіб віком від 60 років, вдалося отримати схожі показники. 49,8% усіх опитаних вважають себе сексуально активними та продовжують вести статеве життя [15].

Однак, нашу увагу привернула розбіжність за гендерним показником. Якщо в період пізньої дорослості підвищена сексуальність простежувалася саме в жінок, то в період інволюції відбувається зміщення акцентів. Отже, результати були наступними:

- у віці від 60 до 69 років сексуально активними себе вважають 71% чоловіків і 51% жінок;
- у віці від 70 до 79 років сексуально активними себе вважають 57% чоловіків і 30% жінок;
- у віці від 80 років і більше сексуально активними себе вважають 25% чоловіків і 20% жінок.

З віком потреба в прояві сексуальної поведінки лишається та поєднується з особистісною зрілістю [19]. 56% чоловіків і 43% жінок привносять у життя нові сексуальні образи, техніки та фантазії. Крім цього, пара може вийти на новий рівень інтимних стосунків, який супроводжується саме емоційною близькістю з партнером і повне прийняття як його, так і самого себе.

Отже, нам вдалося виявити, що розвиток сексуальності розпочинається вже з моменту народження. Разом із цим, він починає піддаватися впливу соціальних чинників. Ми розглянули 5 основних періодів. Парапубертатний (триває від моменту народження до 6-7 років). Саме в цей час у дитини формується усвідомлення та прийняття своєї статі. Його ще можна назвати періодом статевої ідентифікації. Другий період має назву передпубертатний і триває від 6-7 до 11-12 років. Деякі вчені розглядають його як час сексуального затишшя, однак за допомогою психологічних досліджень вдалося встановити, що в передпубертатний період діти продовжують проявляти активну зацікавленість до статевої відмінностей, а необхідність у дослідженні власної сексуальності зростає з кожним роком. На зміну йому приходить період пубертатну (12-17 років). У даному віці відбувається статево дозрівання, що також супроводжується змінами в психіці, а будь-яка невідповідність встановленим «нормам» може викликати почуття власної недосконалості. Період статевої зрілості триває від 18 до 55 років і його можна поділити на юнацтво, ранню зрілість і середній вік. Завершальним є інволюційний період, який розпочинається у віці приблизно 55 років і стає поширеним предметом вивчення багатьох дослідників.

1.3. Гендерні особливості ставлення молоді до сексу та сексуальних стосунків

Для початку ми хочемо зазначити, що: «Однією з найважливіших складових у сексуальних стосунках між партнерами є сексуальне задоволення, яке, в свою чергу, складається з двох компонентів: фізіологічного та психологічного»[48, стр. 239]. Фізіологічний компонент сексуального задоволення є більш поширеним і відомим серед соціуму. До нього ми можемо віднести знаття статевої напруги під час оргазму. Що стосується другого компоненту, то він є більш складним і його набагато важче дослідити. Психологічний компонент сексуального задоволення полягає в досягненні емоційної близькості між партнерами, що супроводжується довірою, комфортом і відкритістю. Серед представників великої кількості культур часто панує думка, що чоловіки прагнуть до фізіологічного задоволення (оргазму), а жінки фокусують увагу на побудові емоційного контакту з партнером. Перед нами постало питання: «Звідки взялося таке бачення, яке так міцно закріпилося в населення, та що могло посприяти його появі?».

У 2001 році авторитетні дослідники в області соціології П. Коста, Р. Маккре та А. Террачано провели масштабне дослідження, зібравши для цього анкетні дані 23 000 чоловіків і жінок, які були представниками 26 різних культур. Обробивши результати та порівнявши між собою відповіді представників різних країн, вченим вдалося виявити, що переважна кількість жінок будь-якої національності наділяли себе такими якостями, як душевність, легка сором'язливість, прагнення до побудови дружніх стосунків. Цікавим також виявилися результати за шкалою тривожності, яка мала тенденцію до завищених показників. Що стосується чоловіків, то тут відповіді також мали спільні риси. Вони наділяли себе такими якостями, як наполегливість, відкритість новому досвіду, а ось бажання домовлятися чи йти на компроміс мали низькі показники[60].

Ще одне масштабне дослідження було проведено 2008 року. У ньому взяли участь 17 000 респондентів, які представляли 55 різних культур. Результати були подібні до минулих: жінки наділяли себе такими рисами, як душевність і товариськість. Крім цього, дані свідчили про завищений рівень нейротизму та бажання домовитися. Відповіді чоловіків також були наближені до попередніх[9].

Звісно, що будь-які гучні заклики викликають як схвальні, так і негативні реакції. Обидва дослідження піддавалися критиці. Одним із найпоширеніших підстав було те, що респонденти мали оцінити самих себе й це могло відобразитися на кінцевому результаті. Але ми в цьому бачимо лише нову тему для міркувань[9].

Якщо взяти до уваги ту умову, що жінки та чоловіки описували лише себе, тоді зростає ймовірність, що робили вони це, спираючись на очікування суспільства, яке має виражену гендерну диференціацію.

Дійсно, помітні психологічні відмінності між дівчатками та хлопчиками можна помітити ще в ранньому дитинстві. Наприклад, виховуючи дівчат, батьки обирають ті ігри, в сюжеті яких присутні різноманітні дрібні повсякденні турботи (наприклад: доньки-матері, іграшкова кухня, ігри з ляльками та багато іншого). У хлопчиків сценарій кардинально інший.

У рамках даної роботи ми не будемо підіймати питання стосовно того, який характер мають гендерні відмінності (біологічний чи соціальний). Ця тема має різні точки зору й вимагає окремого дослідження. Наголосимо лише на тому, що жіночий простір є невеликим, але він продуманий до найменших дрібничок. Чоловіки ж навпаки приділяють увагу більш глобальним питанням.

Описана вище статистика дає нам змогу зробити висновок, що жінки вразливіші та більш чутливі до критики, яка надходить зі сторони. Наприклад, представниці жіночої статі приділяють набагато більшу увагу питанню зовнішності та привабливості. Якщо її уявлення стосовно власного тіла не відповідають абстрактному ідеалу, тоді може відбутися формування хибних уявлень стосовно власної недосконалості. Звісно, що це несе значний вплив і на розвиток сексуальної поведінки.

Деякі дослідники виокремлюють кокетство, як атрибут жіночої поведінки. Дане визначення означає манеру поведінки, яка керується прагненням сподобатися або звернути на себе увагу представника протилежної статі. «Важливу роль тут відіграє не стільки демонстрація зовнішніх якостей, скільки вміння зацікавити за допомогою особливої міміки, голосу й тому подібного» [30, стр. 37]. Цікавим є дослідження еротичних снів і фантазій представників різних статей. Результати анонімного опитування дозволили встановити, що чоловіки найчастіше уявляють у своїх мріях незнайомих людей, груповий секс, а також сцени примушування когось до статевого акту. Жіночий сценарій мрій виявився дещо іншим. У ньому переважають сцени, коли вони виступають у ролі жертви. А також присутні сцени, які вони не повторювали в реальному житті. Тут варто зазначити, що в своїх думках жінка є керівником подій, і саме можлива відсутність контролю стає на заваді тому, щоб перенести уявні сцени в реальне життя[59].

На нашу думку, отримані результати є надзвичайно цікавими. Вони дозволяють нам зрозуміти, чому в суспільстві чоловіки вважаються більш активними та невимогливими (сцени з незнайомками та прояв агресії), а жінки більш сексуально пасивними (сцени зі сценарієм, де вони є жертвою).

Ми можемо багато говорити про біологічне начало та природно закладені чоловічі та жіночі якості. Але сучасне суспільство керує свої закони виживання. А вони, як часто можна помітити, суперечать минулому.

І.С. Кон писав наступне: «Соціально-культурні зсуви, які спершу виглядали як сексуальні, дуже швидко переросли в революцію гендерну. Сексуальна революція 20 століття була переважно жіночою» [18, стр. 10]. У сучасному світі ми починаємо відходити від чіткого розподілення ролей. Жінки все частіше починають конкурувати з чоловіками, а для цього необхідно розвивати й відповідні якості: рішучість, агресивність, наполегливість і силу волі. Чоловіки ж, у свою чергу, починають розвивати в собі емпатію, співчутливість і вміння ставити себе на місце іншого.

Однак, як зазначила Lipra R.A: «Ослаблення гендерної поляризації не скасовує статевого диморфізму і не усуває статевих відмінностей ні в особистісних властивостях, ні в пов'язаних з гендерною приналежністю інтересах і професійних перевагах»[18, стр. 14]. Особливо це стосується сімейних функцій і статевих відносин. Нагадаємо, що питання гендерних відмінностей, як вже наголошувалося раніше, є дуже спірним.

Повертаючись ближче до нашої теми, хочемо звернути увагу на ще один цікавий аспект, який є показником міжстатевої психологічної відмінності. Мова піде про оргазм і його природу. Відомо, що продовження роду неможливе без досягнення оргазму чоловіком. Що стосується жіночого оргазму, то він є більш складним. Це стосується не лише фізіологічних особливостей, але й психологічного компоненту. Наявність або відсутність можливості досягти оргазму жінкою може залежати як від набуття відповідного сексуального досвіду, так і від стилю виховання та соціального впливу. Такі психологічні обставини, як почуття кохання та близькості до партнера, довіри, ніжності та просто задоволеність самою собою та своїм життям, мають надзвичайно вагомий вплив на досягнення оргазму.

Якщо питання стосовно почуття симпатії та довіри до свого партнера можна також перенести на представників чоловічої статі, то аспект виховання та соціального впливу є більш глибоким. Пропонуємо розглянути це питання більш детально.

Загалом, статевим вихованням прийнято вважати певну систему заходів, які спрямовані на формування в дітей, підлітків і молоді здорового ставлення до питань статевих відмінностей і статевого життя в цілому. Варто звернути увагу на те, що велику роль при цьому відіграють прийняті в суспільстві норми та цінності, а також погляди, яких дотримується кожна окрема родина. Тим не менш, головним завданням статевого виховання завжди лишається гармонійний розвиток дівчат і хлопців. Але чи завжди вдається цього досягти?

Спробуймо проаналізувати, як саме негативний вплив зі сторони родини та суспільства може вплинути на подальшу долю жінки та стати перепорою в

розвитку її сексуальності. Справа в тому, що для досягнення оргазму, окрім необхідного емоційного фону, жінка також має володіти знаннями стосовно будови власного тіла. Жіночі статеві органи, на відміну від чоловічих, є прихованими. Як зазначалося в минулому розділі: «Абсолютно всі діти у парапубертатному періоді свого життя займаються дослідженням свого тіла» [32, стр. 294]. Реакція батьків, які стають свідками дитячого самодослідження, може стати вирішальним чинником у подальшому розвитку сексуальності. Дискомфорт, стурбованість і почуття сорому зі сторони значущих дорослих надзвичайно легко захоплюються дітьми. А якщо це доповнити поширеними фразами на кшталт «Так робити погано», «Не торкайся себе тут», «Припини», тоді у дитини може виникнути відчуття того, що її статеві органи є «поганими», «брудними» й торкатися, а тим паче досліджувати, їх не можна.

Виростаючи, дана установка лишається. Сучасні сексологи зазначають, що часто зіштовхуються з проблемою, коли жінки бояться торкатися своїх геніталій. Одне з сексологічних досліджень дозволило виявити, що 40% жінок віком від 18 до 55 років роздивлялися їх лише 5-10 разів за все життя. Дані є дійсно вражаючими, адже чоловіки контактують зі своїм статевим членом таку саму кількість разів протягом одного лише дня [58].

Тепер ми можемо відповісти на питання, чому велика кількість жінок зіштовхується з проблемою неможливості досягнення оргазму. Адже для цього необхідно пізнати свої ерогенні зони, а не тримати власне тіло в таємниці навіть для самої себе. Пізніше це може викликати підставу для почуття тиску зі сторони соціуму.

Отже, нам вдалося встановити, що сексуальне задоволення містить у собі два важливих компоненти: фізіологічний і психологічний. Чоловіки, як правило, акцентують увагу на фізіологічному компоненті, а жінки на психологічному, фокусуючись на емоціях і міжособистісних стосунках. Із цього випливає, що досягнення сексуального задоволення в жінки залежить від різноманітних психологічних обставин, однією з яких є прийняття власного тіла та почуття комфорту.

Висновки до розділу 1

У першому розділі нам вдалося простежити історичну ретроспективу вивчення сексуальності. Ми розглянули велику кількість визначень терміну «сексуальність» та зрозуміли, що кожен із авторів спирається на власне бачення цього явища. Крім цього, ми ознайомилися з історичним аспектом розвитку знань про людську сексуальність, що містить у собі чотири основні етапи: доісторичний, спостереження та накопичення знань, досексологічних знань і сексологічних знань.

Це допомогло нам зробити висновок, що соціально-культурне середовище відіграє ключову роль у формуванні поглядів людини на інтимне життя. Заборони, хибні уявлення, вузький кордон поняття норми шкодить формуванню уявлень про сексуальність. Загалом, за декілька десятиліть боротьби та активної діяльності було знято табу з раніше заборонених тем, а людство повернуло до можливості отримувати підтвержену інформацію.

Завдяки детальному вивченню літератури стосовно класифікації, нам вдалося виявити, що розвиток сексуальності розпочинається вже з моменту народження. Разом із цим, він починає піддаватися впливу соціальних чинників. Ми розглянули 5 основних періодів. Парапубертатний (триває від моменту народження до 6-7 років). Саме в цей час у дитини формується усвідомлення та прийняття своєї статі. Його ще можна назвати періодом статевої ідентифікації. Другий період має назву передпубертатний і триває від 6-7 до 11-12 років. Деякі вчені розглядають його як час сексуального затишшя, однак за допомогою психологічних досліджень вдалося встановити, що в передпубертатний період діти продовжують проявляти активну зацікавленість до статевих відмінностей, а необхідність у дослідженні власної сексуальності зростає з кожним роком. На зміну йому приходить період пубертатну (12-17 років). У даному віці відбувається статеве дозрівання, що також супроводжується змінами в психіці, а будь-яка невідповідність встановленим «нормам» може викликати почуття власної недосконалості. Період статевої зрілості триває від 18 до 55 років і його

можна поділити на юнацтво, ранню зрілість і середній вік. Завершальним є інволюційний період, який розпочинається у віці приблизно 55 років і стає поширеним предметом вивчення багатьох дослідників.

Також нам вдалося встановити, що сексуальне задоволення містить у собі два важливих компоненти: фізіологічний і психологічний. Чоловіки, як правило, акцентують увагу на фізіологічному компоненті, а жінки на психологічному, фокусуючись на емоціях і міжособистісних стосунках. Із цього випливає, що досягнення сексуального задоволення в жінки залежить від різноманітних психологічних обставин, однією з яких є прийняття власного тіла та почуття комфорту.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО СЕКСУ ТА СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ

2.1. Вибірка дослідження

У дослідженні прийняли участь 100 респонденти віком від 14 до 35 років (таблиця 2.1.). Віковий діапазон визначався згідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», за яким до молоді належать громадяни віком від 14 до 35 років [8]. У всіх досліджуваних було зібрано анкетні дані, з метою формування більш чіткого уявлення стосовно зібраної вибірки (Додаток 1).

Ми можемо побачити, що за віковими показниками вибірка має наступний розподіл: 5 респондентів віком 14-17 років (5%), 32 респонденти віком 18-20 років (32%), 48 респондентів віком 21-25 років (48%), 15 респондентів віком 26-35 років (15%). Розподіл не є рівномірним, адже дві вікові категорії перевищують інші. Саме на їхнє вивчення ми сфокусуємо увагу в межах цього дослідження. Що стосується результатів двох інших груп респондентів, то вони стануть гарною можливістю здійснити порівняння та віднайти можливі суттєві вікові відмінності.

Нерівномірність розподілу можна пояснити тим, що дослідження проводилося в умовах карантину й не було можливості додатково мотивувати респондентів у проходженні методик. Підлітки віком 14-17 років неохоче йдуть на контакт, коли розмова заходить про інтимні теми. Хочемо зазначити, що початково вибірка налічувала більшу кількість респондентів. Однак, ми були змушені вилучити деякі відповіді через недотримання правил заповнення спеціальної Гугл-форми. Людям більш старшого віку (26-35 років) буває складно виокремити вільний час для того, щоб приймати участь у дослідженнях. Сподіваємось, що в майбутньому ситуація буде більш сприятливою й ми зможемо розширити вивчення цих двох вікових категорій.

Таблиця 2.1.**Розподіл вибірки за віком**

Вік	Кількість респондентів	% відношення	Накопичувальний %
14-17 років	5	5 %	5 %
18-20 років	32	32 %	37 %
21-25 років	48	48 %	85 %
26-35 років	15	15 %	100 %
Загалом	100	100 %	

Розподіл за статтю є відносно рівномірним із незначним переважанням жінок (таблиця 2.2.). Загалом у склад вибірки увійшло 59 жінок (59%) і 41 чоловік (41%).

Таблиця 2.2.**Розподіл вибірки за статтю**

Стать	Кількість респондентів	% відношення	Накопичувальний %
Чоловіча	41	41 %	41 %
Жіноча	59	59 %	100 %
Загалом	100	100 %	

Дослідження передбачало збір особистої інформації про респондентів, щоб можна було краще зрозуміти загальний вигляд вибірки. Респондентів було опитано стосовно їхнього соціального статусу, з якого віку почали вести статеве життя, а також зібрано короткі біографічні відомості стосовно дитячих і шкільних років. Це допоможе нам не лише мати більш широке уявлення стосовно вибірки, а також створить додаткове підґрунтя для дослідження.

Аналізуючи показники за шкалою соціального статусу, ми можемо простежити наступну тенденцію: 42% респондентів на даний момент не

перебувають у стосунках, 39% мають постійного сексуального партнера, 13% мають непостійні сексуальні зв'язки, 6% перебувають у шлюбі (Рис. 2.1.).

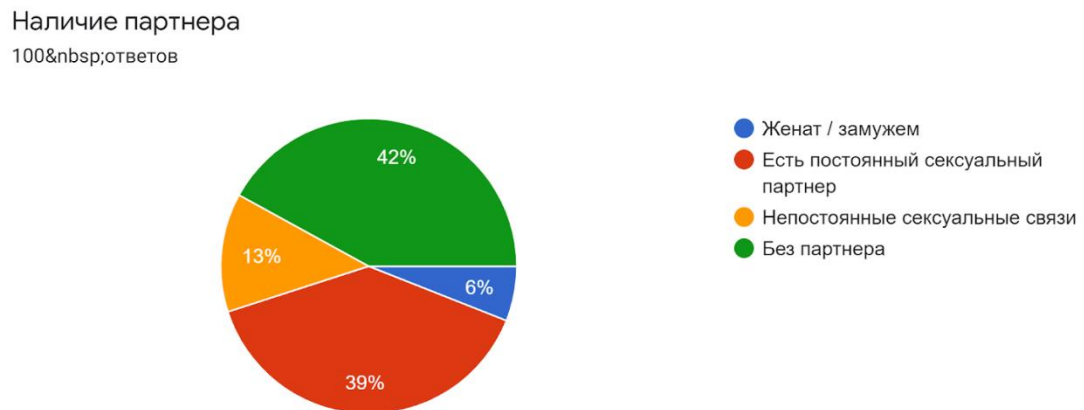

Рис. 2.1. Відсотковий розподіл вибірки за соціальним статусом

Якщо розглянути це, спираючись на статеву диференціацію, то отримаємо наступні показники. Серед чоловіків 46% не перебувають у жодних стосунках, 32% має постійного партнера, 19% мають непостійні сексуальні зв'язки і лише 3% одружені (таблиця 2.3.).

Таблиця 2.3.

Відсотковий розподіл соціального статусу чоловіків

Соціальний статус	Кількість респондентів	% відношення	Накопичувальний %
Без партнера	19	46,3 %	46,3 %
Непостійні сексуальні зв'язки	8	19,5 %	65,9 %
Є постійний партнер	13	31,7 %	97,6 %
Одружені	1	2,4 %	100 %
Загалом	41	100 %	

Серед жінок 39% не перебувають у жодних стосунках, 44% мають постійного партнера, 9% заміжні і лише 8% мають непостійні сексуальні зв'язки (таблиця 2.4.).

Таблиця 2.4.

Відсотковий розподіл соціального статусу жінок

Соціальний статус	Кількість респондентів	% відношення	Накопичувальний %
Без партнера	23	39 %	39 %
Непостійні сексуальні зв'язки	5	8,5 %	47,5 %
Є постійний партнер	26	41,4 %	91,5 %
Одружені	5	8,5 %	100 %
Загалом	59	100 %	

Отримані дані допомагають нам простежити тенденцію стосовно того, що чоловіки є більш схильними до частої зміни партнера й не поспішають робити серйозні кроки до створення родини в молодому віці. Також можна помітити, що чоловіки переважають за рівнем самотності. Ні для кого не є таємницею, що кількість жінок у нашій країні перевищує кількість чоловіків. Саме тому існує поширена думка, що чоловіку набагато легше знайти собі партнера. Однак, насправді все відбувається навпаки. 2017 року було проведено дослідження, завдяки якому вдалося виявити, що у віці від 18 до 35 років кількість чоловіків, які ніколи не вступали в шлюбні стосунки є вищою на 12,3 відсотки. А вже в більш зрілому віці показники починають вирівнюватися[45]. Соціальний психолог Б. Депауло пише з цього приводу наступне: «Жінки, мабуть, більше зацікавлені в шлюбі, ніж чоловіки, тому, якщо вони опиняються самотні, деякі вважають, що це велика проблема» [45, стр. 117].

Це можна пояснити тим, що в нашому суспільстві жінка частіше сприймається як «берегиня домашнього вогнища», а чоловік відповідає за матеріальне забезпечення. Саме тому в молодому віці дівчата активно прагнуть побудувати стосунки, а хлопці намагаються відшукати найбільш прибуткове джерело заробітку.

У рамках дослідження ми також запитували про те, в якому віці респонденти мали перший досвід статевих стосунків (таблиця 2.5.). Для нас дана інформація є надзвичайно цінною, адже в подальшому її можна застосовувати задля встановлення можливих кореляцій. Крім того, цікаво простежити наявність статевих відмінностей.

Отже, нам вдалося отримати наступні результати: 8% респондентів мали перші стосунки у віці 12-14 років, 24% респондентів мали перші стосунки у віці 15-16 років, 44% респондентів мали перші стосунки у віці 17-18 років, 15% респондентів мали перші стосунки у віці 19-21 років, 9% респондентів ще не мали досвіду статевих стосунків.Цікавим є те, що дана тенденція лишається майже незмінною, якщо робити порівняння між чоловіками та жінками.

Таблиця 2.5.

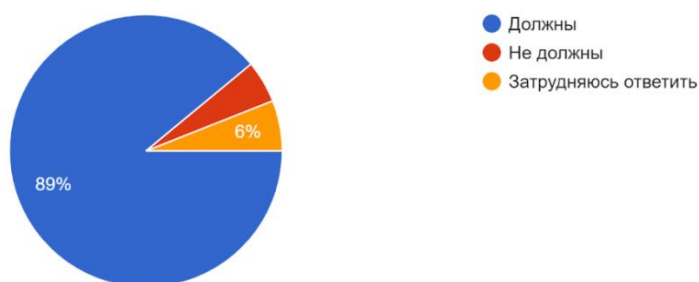
Відсотковий розподіл першого статевого досвіду

Вік	Кількість респондентів	% відношення	Накопичувальний %
12 років	1	1 %	1 %
13 років	3	3 %	4 %
14 років	4	4 %	8 %
15 років	8	8 %	16 %
16 років	16	16 %	32 %
17 років	26	26 %	58 %
18 років	18	18 %	76 %
19 років	8	8 %	84 %
20 років	4	4 %	88 %
21 рік	3	3 %	91 %
Не було	9	9 %	100 %
Загалом	100	100 %	

Останнім часом все частіше підіймається питання важливості та необхідності сексуальної просвіти в дитячому віці. Психологи, сексологи та педагоги наголошують на тому, що обговорення інтимних питань і побудова довірливих стосунків із дитиною є невід'ємною складовою гармонійного виховання. Респондентам було запропоновано відповісти на ряд питань, які допомогли виявити наступне:

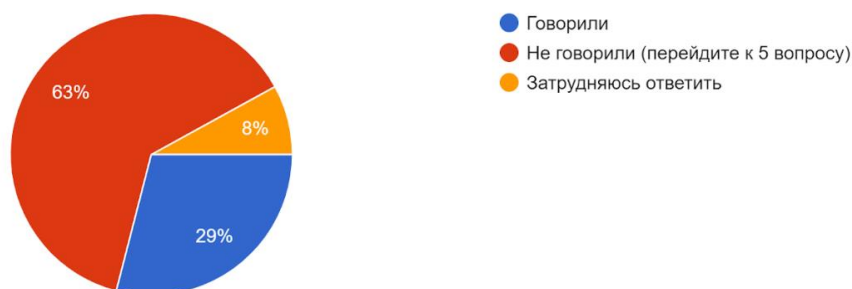
- 89% вважають, що батьки мають розмовляти з дитиною про інтимні стосунки (рис. 2.2.), але лише 29% мали такі розмови в своєму дитинстві (рис. 2.3.) (57% із них відчують вдячність батькам за ці розмови та вважають, що вони допомогли їм запобігти певних проблем і зайвих переживань);

1. Как вы считаете, родители должны говорить с детьми об интимных отношениях?
100 ответов

Рис. 2.2. Відсотковий розподіл думки респондентів стосовно необхідності розмов між батьками та дітьми на інтимні теми

2. Когда вы были ребенком, ваши родители говорили с вами об интимных отношениях?
100 ответов

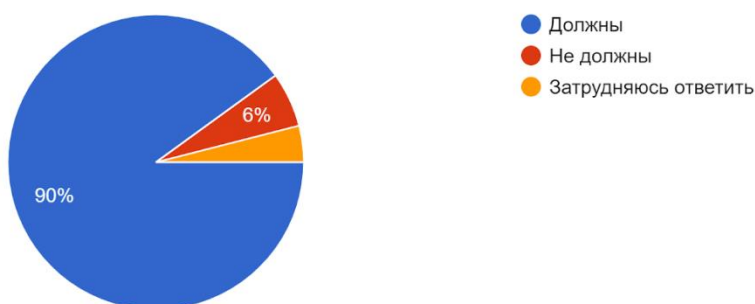

Рис. 2.3. Відсотковий розподіл наявності досвіду розмов із батьками на інтимні теми

- 90% вважають, що в школах мають проводити уроки статевого розвитку та сексуальних взаємовідносин (рис. 2.4.) , але лише 25% мали такі уроки за часів свого шкільного навчання (рис. 2.5.) (47% із них відчують вдячність педагогам та школі за організацію таких заходів).

7. Как вы считаете, в школах должны проводиться уроки полового воспитания?

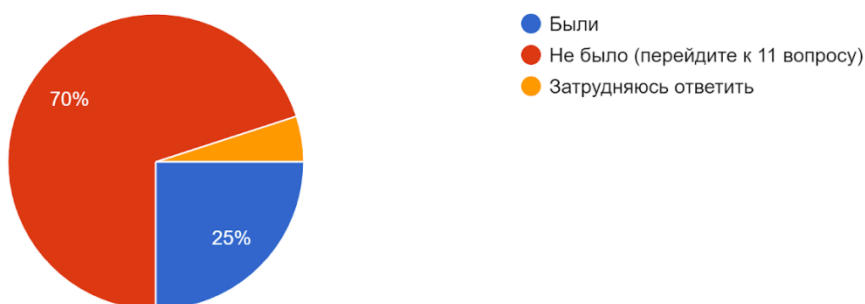
100% ответов

Рис. 2.4. Відсотковий розподіл думки респондентів стосовно необхідності проведення уроків статевого виховання в школах

8. Когда вы учились в школе, у вас были уроки полового воспитания?

100% ответов

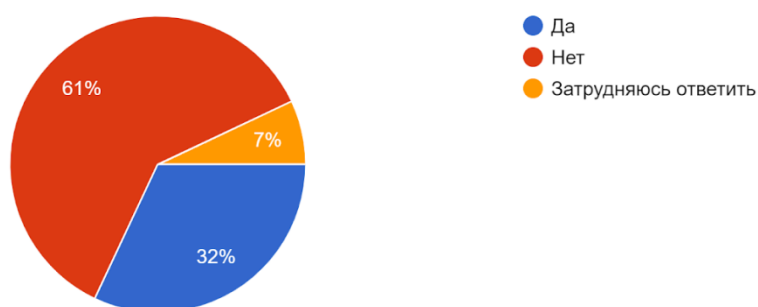
Рис. 2.5. Відсотковий розподіл наявності досвіду уроків статевого виховання в школі

Крім того, ми звернули увагу на те, що рівно 50 % усіх опитаних респондентів вперше дізналися про секс та інтимні стосунки від друзів і приятелів. Наступними за частотою (28 %) є мережа Інтернет та інші засоби

масової інформації. А ось вперше дізналися про секс від батьків лише 8% респондентів, не дивлячись на те, що показник наявності розмов був значно вищим. Отже, з цього можна зробити висновок, що бесіди та спроби встановлення довірливих стосунків відбувалися із значним запізненням.

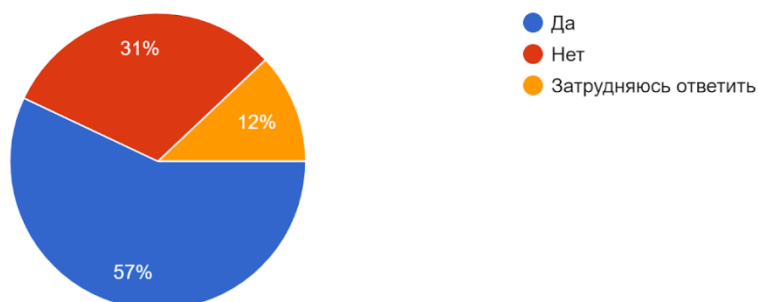
Це підтверджують і наступні відповіді респондентів. Наприклад, лише 32% мали в своєму дитинстві значущого дорослого, з яким могли легко обговорити будь-яке інтимне питання, не боячись осуду (рис. 2.6.). А ось значущого однолітка мали 57% респондентів (рис. 2.7.). Отже, ми можемо побачити, що в дитячому віці діти значно легше йдуть на контакт і більш охоче обговорюють інтимні питання зі своїми ровесниками.

15. В вашем детстве был значимый взрослый, с которым вы могли обсудить любой откровенный вопрос?
100 ответов

Рис. 2.6. Відсотковий розподіл наявності значущого дорослого в дитинстві

16. В вашем детстве был значимый сверстник, с которым вы могли обсудить любой откровенный вопрос?
100 ответов

Рис. 2.7. Відсотковий розподіл наявності значущого однолітка в дитинстві

2.2. Обґрунтування методів оцінки ставлення сучасної молоді до сексуальних стосунків і самих себе

Для вивчення ставлення сучасної молоді до сексу та сексуальних стосунків ми застосували опитувальник Айзенка (EysenkInventoryofAttitudestoSex, EIAS) (додаток 2). Особистісний опитувальник вперше було опубліковано в 1989 році. Після цього була здійснена перевірка на валідність за допомогою порівняння результатів, отриманих серед різних вибірок. Крім цього, дані співвідносилися з показниками, отриманими за допомогою інших затверджених шкал. Однією з них була Шкала розкнутості Рейса (ReissPermissivenessScale, 1967). Також валідність було підтверджено за допомогою близнюкових досліджень. Загалом, дана методика набула широкого розповсюдження в якості дослідницького інструментарію та є рекомендованою для використання при написанні курсових, дипломних і дисертаційних робіт.

Опитувальник має декілька форм: розгорнуту (159 питань) і стислу (96 питань). Зазначимо, що з метою збору більш детальної та поглибленої інформації про респондентів нами було прийняти рішення застосувати розгорнуту форму. Більшість питань не відрізняються за своїм формулюванням для чоловіків і жінок. Але деякі з них мають різне формулювання (на це звертається увага при наданні інструкції).

Даний опитувальник містить у собі питання різного типу:

- питання № 1 - № 150 містять у собі 3 варіанти відповідей («так», «ні», «важко відповісти»);
- питання № 151 - № 153 містять у собі 2 варіанти відповідей («погодитися», «відмовитися»);
- питання № 154 - № 156 передбачають ранжування за частотою прояву («ніколи», «часто» і т.п.);
- питання № 157 є відкритим;

- питання № 158 - № 159 передбачають ранжування за силою вираженості (від 1 «зовсім не виражено» до 10 «дуже сильно виражено»).

За допомогою цієї методики ми змогли оцінити ставлення сучасної молоді до сексу, спираючись на показники двох основних шкал (ключі наведено в додатку 2) та низки допоміжних: «сексуальне лібідо», «сексуальне задоволення», «Маскулінність-фемінність» та інші. Аналіз отриманих даних здійснюється шляхом підрахунку відповідей, наданих респондентом, із ключем. Якщо відповіді збігаються, тоді ми нараховуємо 1 бал. Якщо відповіді не збігаються, тоді ми нараховуємо 0 балів. Якщо респондент обрав варіант «важко відповісти», тоді ми нараховуємо 0,5 балів. Після цього всі отримані бали сумуються, утворюючи певний показник за окремою шкалою. Далі ця процедура повторюється за всіма іншими шкалами. Здійснивши підрахунки, ми можемо зробити висновки стосовно того, за якими показниками кожний окремий респондент отримав низькі або високі бали, на основі чого здійснюватиметься подальша інтерпретація. Зазначимо, що відповіді на відкриті питання, а також на питання із ранжуванням інтерпретуються окремо.

Загалом, нами було обрано саме цю методику з огляду на те, що вона дозволяє отримати максимально повну інформацію стосовно ставлення респондента до сексу та сексуальних стосунків, враховуючи статеві особливості. Наприклад, шкали на визначення рівня Сексуального лібідо, Сексуальної задоволеності та Маскулінності-Фемінності інтерпретуються за різними показниками для чоловіків і жінок. Те ж саме стосується додаткових шкал на визначення Безособистісного сексу (№ 4), Порнографії (№ 5) та Сексуального збудження (№ 9). Це є надзвичайно важливим для встановлення більш точних результатів. На жаль, переважна більшість методик, на відміну від даної, цього не враховує.

Для вивчення особливостей самоствавлення ми застосували тест-опитувальник В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва (ОСО) (додаток 3). Він побудований відповідно до ієрархічної моделі структури самоствавлення, розробленої В.В. Століним та дозволяє виявити три рівні самовідношення,

кожен з яких відрізняються за ступенем узагальненості. Таким чином ми маємо можливість дослідити глобальне самоствавлення, рівень готовності до конкретних дій, а також самоствавлення, яке диференціюється в залежності від рівня самоповаги, аутосимпатії, самоінтересу та очікуванням відповідного ставлення до себе зі сторони інших.

Аналіз отриманих результатів буде співвідноситися з даними інших методик і дозволить стверджувати про наявність чи відсутність зв'язку між самоствавленням та певних установок у питаннях сексу та сексуальних стосунків.

Проведення дослідження відбувалося таким чином: досліджуваним пропонувалося дати відповідь на кожне питання, в залежності від власного ставлення до описаної ситуації. Обробка результатів за даною методикою є наступною. Якщо відповідь респондента збігається з ключем, тоді ми нараховуємо 1 бал. Якщо відповідь респондента є протилежною до ключа, тоді ми нараховуємо 0 балів. Після отримання відповідей, необхідно підрахувати суму балів окремо на питання, які відповідають тій чи іншій шкалі.

Після того, як необхідний матеріал було зібрано, ми приступили до обробки результатів. Зробивши підрахунки за кожною шкалою, ми отримуємо сирий бал. Далі їх необхідно перевести в накопичувальні частоти. Для кожної шкали показник буде різним. Лише після цього ми можемо переходити до інтерпретації чи подальшого аналізу. 45-55% свідчать про середньостатистичну норму та вказують на адекватне самосприйняття та правильну оцінку людиною своєї поведінки; 55-70% вказують на тенденцію до завищеного рівня самооцінки; 40-45% вказують на тенденцію за заниженого рівня самооцінки. Якщо ж показники перевищують 80% чи не досягають 40%, тоді ми можемо казати про крайні прояви самоствавлення.

Ще однією застосованою методикою був тест на встановлення рівня міжособистісної залежності Р. Гиршфільда (адаптація О.П. Макушиної) (додаток 4). Міжособистісні відносини – це саме та сфера, яка завжди знаходилася у центрі уваги психологів. Крім того, вона надзвичайно тісно

пов'язана з головною темою нашого вивчення. Особливу увагу тут можна звернути на таку поширену проблему міжособистісних відносин, як залежність від партнера. Звичайно, що ми живемо в соціумі та кожний із нас тією чи іншою мірою залежить від інших. Однак, інколи це може носити надмірний характер і викликати ряд труднощів. Саме на виявлення цього й спрямована дана методика.

Хочемо зазначити, що адаптований варіант О.П. Макушиної успішно пройшов апробацію та верифікацію. Крім того, даний тест широко застосовується в дослідницькій практиці та є рекомендованим під час написання курсових і дипломних робіт, а також магістерській дисертаціях по психології.

Проведення дослідження відбувалося наступним чином: досліджуваним пропонувалося дати відповідь на кожне питання, в залежності від того, на скільки твердження є характерними чи не характерними для респондентів. Обробка результатів за даною методикою є досить простою. Кожна відповідь на питання має певний бал: «не характерно» = 1 бал, «частково нехарактерно» = 2 бали, «дещо характерно» = 3 бали, «дуже характерно» = 4 бали. Після отримання відповідей, необхідно підрахувати суму балів окремо на питання, які відповідають тій чи іншій шкалі. Однак, виключенням є питання № 10, 23, 44. Вони є зворотними, тому при обробці відповідні їм значення необхідно змінити на протилежні («1» - 4, «2» - 3, «3» - 2, «4» - 1).

Звертаємо увагу на те, що дана методика, так само як і опитувальник Айзенка, передбачає диференціацію отриманих результатів за статтю. Отриманий сумарний бал є підсумковим показником за шкалою, яка оцінюється у відповідності із затвердженими нормами. При цьому тестові норми за шкалами емоційної опори на інших, автономії і залежності відрізняються для чоловіків і для жінок, а за шкалою невпевненості в собі є сталими для обох статей.

Висновки розділу 2

Отже, вибірка дослідження складається зі 100 респондентів віком від 14 до 35 років. За статевими показниками, на відміну від вікових, вибірка має рівномірний розподіл. Що стосується вікового розподілу, то респонденти віком 18 – 20 та 21 – 25 років переважають за групи 14 – 17 та 26 – 35 років. Також було сформовано більш широке уявлення стосовно вибірки за допомогою збору анкетних даних. Розподіл між самотніми респондентами та тими, що мають постійного партнера є рівномірним, а відсоток одружених і тих, хто надає перевагу непостійним сексуальним зв'язкам значно менший.

Здійснили обґрунтування вибору опитувальника Айзенка (EysenkInventoryofAttitudestoSex, EIAS) для вивчення ставлення сучасної молоді до сексу та сексуальних стосунків. З метою збору більш детальної та поглибленої інформації про респондентів нами було прийняти рішення застосувати розгорнуту форму. За допомогою цієї методики ми змогли оцінити ставлення сучасної молоді до сексу, спираючись на показники двох основних шкал: Сексуальне лібідо, Сексуальне задоволення, а також додаткової шкали Маскулінність-Фемінність. Крім того, багато надзвичайно важливої інформації здобуто за допомогою допоміжних шкал: Уседозволеність, Задоволення, Невротичний секс, Безособистісний секс, Порнографія, Сексуальна сором'язливість, Святенництво, Сексуальна відраза, Сексуальне збудження, Фізичний секс та Агресивний секс.

Для вивчення самоствавлення молоді застосували тест-опитувальник В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва. З його допомогою можна дослідити глобальне самоствавлення, рівень готовності до конкретних дій, а також самоствавлення, яке диференціюється в залежності від рівня самоповаги, аутосимпатії, самоінтересу та очікуванням відповідного ставлення до себе зі сторони інших.

Також нам було важливо встановити якість міжособистісних відносин досліджуваних. Для цього ми обрали тест на встановлення рівня міжособистісної залежності Р. Гиршфільда (адаптація О.П. Макушиної).

РОЗДІЛ 3.

ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ СТАВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО СЕКСУ ТА СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ

3.1. Особливості сексуальності та сексуальних стосунків молоді: гендерний аспект

На початку аналізу емпіричних даних ми проведемо описову статистику. Це дозволить швидко сформулювати загальне уявлення стосовно показників вибірки, отримавши при цьому змістовну інформацію. На нашу думку, саме за допомогою описової статистики можна сформулювати первинне уявлення та розробити найбільш вдалий план подальшої статистичної обробки.

Спираючись на середні показники отриманих результатів ми можемо зробити висновок, що переважна більшість респондентів (таблиця 3.1.) мають середні показники за шкалами **Уседозволеності** (9,8) та **Задоволення** (7,8). Це свідчить про те, що сучасна молодь не вдається до крайнощів, коли мова йде про інтимні стосунки. Вони підтримують відповідальне ставлення до встановлення сексуальних стосунків, але пам'ятають, що кожна людина ладна розпоряджатися своїм життям самостійно. Сучасна молодь вважає, що секс, перш за все, є одним із засобів отримати задоволення. Рівень задоволення власним сексуальним життям свідчить про реалізованість первинних потреб, але лишаються речі, над якими варто працювати. Це можна пояснити досить молодим віком вибірки. Можливо, молодь ще не навчилася правильно висловлювати свої бажання чи є певні психологічні бар'єри, які заважають цьому. Спробуємо приділити цьому увагу під час подальшого аналізу. Також середні показники отримані за шкалами **Порнографія** (5,2) та **Сексуальне збудження** (4,9). Це свідчить про те, що більшість респондентів досить легко збуджується й не потребує для цього створення конкретних сталих умов. Вони є чуттєвими, але наявність відповідної атмосфери лишається визначною умовою. Ставлення до порнографічних матеріалів лояльне. Молодь спокійно

реагує на поширеність і часте застосування відвертих сцен у фільмах і серіалах, а також на провокаційні фото. Вони не відчувають відрази й легко зізнаються, що отримують задоволення від споглядання подібного матеріалу.

Таблиця 3.1.

Загальні значенні показників ставлення молоді до сексу (N = 100)

	Середні значення	Мода	Медіана	Мінімум	Максимум
Усе дозволеність	9,8300	11,00	10,0000	1,00	13,50
Задоволення	7,8250	8,00	8,0000	3,00	12,00
Невротичний секс	4,9050	6,00	5,0000	0,00	11,00
Безособистісний секс	4,6800	5,50	4,2500	0,50	10,50
Порнографія	5,2250	6,00	5,5000	1,00	8,00
Сексуальна сором'язливість	1,2550	0,00	1,0000	0,00	6,00
Священництво	2,0500	2,00	2,0000	0,00	5,50
Сексуальна відраза	3,2150	3,00	3,0000	1,00	6,00
Сексуальне збудження	4,9350	4,00	5,0000	1,00	8,50
Фізичний секс	5,0500	5,00	5,0000	1,00	10,00
Агресивний секс	1,9400	2,00	2,0000	0,00	5,00

Шкали **Невротичного** (4,9) та **Фізичного сексу** (5) мають високі показники. Це говорить нам про те, що молоді люди приділяють велике значення статевим стосункам і для них надзвичайно важливо досягати успіху в цьому питанні. Якщо ж сформовані плани та очікування не вдалося втілити в реальність, то вони легко розчаровуються в собі. Вони схильні переоцінювати величину проблеми чи навіть знаходити її на порожньому місці. Як правило, це стається через початкові завищені очікування.

Шкали **Сексуальної відрази** (2) та **Сором'язливості** (1,2) мають середні показники, але з тенденцією до низьких. Це дає нам можливість говорити про

те, що сучасна молодь має більш-менш здорову установку до сексуальних стосунків із партнером. Вони відкриті до нового й вважають, що привнесення різноманітності у стосунки з партнером є гарною можливістю отримати нові враження. Також ми звернули увагу на те, що мода за шкалою Сексуальної сором'язливості = 0. Отже, відверті розмови на інтимні теми для молодого покоління не є табуйованими.

Цікаво, що за шкалами **Святенництва** (2) та **Агресивного сексу** (1,9) показники навпаки мають тенденцію до більш високих. Але, не зважаючи на це, показник максимального значення нашої вибірки за шкалою Святенництва = 5,5 (можливе максимальне значення = 8). Ми спробуємо провести подальший детальний аналіз, щоб виявити цю розбіжність. Можливо, дівчата мають сильнішу схильність ніж хлопці до приховування своїх сексуальних потягів, щоб не викликати осуд зі сторони суспільства. Також варто зазначити фокусування уваги на бажанні подавити свого партнера. Можливо, це відбувається з метою маскуванню власних переживань і комплексів.

Окрему увагу ми звернули на результати за шкалою **Безособистісного сексу** (4,6). Справа в тому, що тут інтерпретація відбувається в залежності від гендерної приналежності респондентів. Для жінок даний показник є високим, а для чоловіків – низьким. Отже, це вже один із приводів стверджувати про наявність певних статевоїх відмінностей сучасної молоді у ставленні до сексу та сексуальних стосунків. Цікаво, що за даними нашої вибірки ми отримали саме такий середній результат, адже прийнято вважати, що така форма поведінки більше властива чоловікам. Нас дуже зацікавило дане питання й ми обов'язково повернемося до його більш детального розгляду під час подальшого аналізу.

Загалом, аналізуючи первинні загальні результати за вибіркою, отримані на базі опитувальника Айзенка, ми можемо зробити висновок, що сучасна молодь України має досить сприятливе ставлення до сексу. Вони наділені сучасним і легким поглядом на сексуальні стосунки, виступаючи проти застарілих уявлень стосовно того, що «правильно» чи «неправильно». Але варто пам'ятати, що, не зважаючи на показники середніх значень, ми також

бачимо, що показники мінімальних і максимальних значень показують на крайні прояви тих чи інших ознак у деяких респондентів нашої вибірки. Ми спробуємо проаналізувати, що саме може цьому посприяти.

Отже, зробивши загальний аналіз, ми можемо перевірити, чи простежуються істотні відмінності у ставленні до сексу за гендерною приналежністю.

За результатами аналізу за критерієм Колмогорова-Смирнова виявлено, що розподіл результатів опитування за всіма діагностованими показниками відрізняється від нормального, тому для аналізу відмінностей в залежності від статевої приналежності було обрано U-критерій Манна-Уїтні.

Нижче наводимо результати статевих відмінностей у ставленні молоді до сексу за опитувальником Айзенка «Ставлення до сексу» (таблиця 3.2.).

Таблиця 3.2.

Відмінності у ставленні до сексу між юнаками та дівчатами

Шкали ставлення до сексу за опитувальником Айзенка	Чоловіки (n=41)	Жінки (n=59)	U-критерій Манна-Уїтні	Критерій Уїлкоксона	Асимптотична значимість (двостор.)
Уседозволеність	50,28	50,65	1200,5	2061,5	0,950
Задоволення	46,72	53,13	1054,5	1915,5	0,276
Невротичний секс	62,74	41,99	707,5	2477,5	0,000
Безособистісний секс	59,73	44,08	831	2601	0,008
Порнографія	49,68	51,07	117	2037	0,814
Сексуальна сором'язливість	52,59	49,05	1124	2894	0,539
Священництво	53,18	48,64	1099	2869,5	0,436
Сексуальна відраза	54,79	47,52	1033,5	2803,5	0,211
Сексуальне	57,91	45,35	905,5	2675,5	0,032

збудження					
Фізичний секс	50,61	50,42	1205	2975	0,975
Агресивний секс	45,15	54,22	990	1851	0,118

Отже, спираючись на результати порівняльного аналізу, ми можемо простежити наявність статистично значущих відмінностей між хлопцями та дівчатами за шкалами невротичного сексу ($p \leq 0,001$); безособистісний секс ($p \leq 0,01$) та сексуальне збудження ($p \leq 0,05$). Таким чином бачимо, що хлопці значущо більше переймаються та непокоються через особливості свого сексуального життя, реагують на найменші дрібниці з ним пов'язані, на відміну від дівчат. Даний результат є швидше очікуваним, зважаючи на особливості динаміки лібідо в чоловіків в онтогенезі. Так само очікуваним є значущо вищий результат по шкалі «безособистісного сексу» саме у хлопців, що свідчить про схильність розглядати сексуального партнера більше як об'єкта для отримання чуттєвого задоволення, оминаючи встановлення глибокого особистісного зв'язку. За шкалою «сексуального збудження» у хлопців теж отримали значущо вищі показники, аніж у дівчат, що в принципі теж є прогнозованим.

Простеживши та переконавшись у наявності гендерних особливостей ставлення молоді до сексу, ми зацікавилися також їхньою думкою стосовно статевого виховання. Ми запропонували респондентам відповісти на ряд питань, з метою збору біографічної інформації з їхнього життя. Крім того, ми спробували з'ясувати, чи вважають вони наявність відвертих розмов між батьками та дітьми необхідною частиною виховання.

Один із перших було питання стосовно того, чи мають, на думку наших респондентів, батьки піклуватися про статеve виховання дитини та будувати з нею довірливі стосунки (таблиця 3.3.). Проаналізувавши отримані дані за допомогою описової статистики ми можемо побачити наступні результати:

- 78% чоловіків і 97,6% жінок вважають, що батьки мають розмовляти з дитиною на інтимні теми та обговорювати сексуальну сферу життя;

- 9,8% чоловіків і 1,7% жінок вважають, що батькам не потрібно розмовляти з дитиною на інтимні теми та обговорювати сексуальну сферу життя;
- 12,2% чоловіків і 1,7% жінок вагаються при наданні відповіді стосовно необхідності розмов між батьками та дітьми на інтимні теми.

Таблиця 3.3.

Думка стосовно необхідності розмов між батьками та дітьми на інтимні теми

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Важко відповісти	5	1	12,2	1,7	12,2	1,7
Потрібні	32	57	78,0	97,6	90,2	98,3
Не треба	4	1	9,8	1,7	100,0	100,0
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Отже, ми можемо простежити, що жінки приділяють більше значення статевому вихованню. Можна помітити, що думка жінок є практично ідентичною й фокусується на тому, що побудова довірливих стосунків між батьками та дитиною є надзвичайно важливо ланкою для побудови гармонійних стосунків. Однак, показники чоловіків також є на досить високому рівні. Загалом, показники дають нам можливість свідчити про те, що сучасне молоде покоління добре розуміє власну відповідальність за сексуальну грамотність майбутніх дітей.

Окрім цього, ми також запитали про те, чи відбувалися відверті розмови та бесіди на тему сексуальної сфери життя респондентів із їхніми батьками в дитячому віці (таблиця 3.4.). Маємо наступні результати:

- 26,8% чоловіків і 30,5% жінок мали відверті розмови зі своїми батьками;

- 65,9% чоловіків і 61% жінок не мали відвертих розмов зі своїми батьками;
- 7,3% чоловіків і 8,5% жінок вагаються при наданні відповіді стосовно наявності відвертих розмов зі своїми батьками.

Можна помітити, на скільки показники відрізняються від попередніх. Ми можемо сміливо говорити про те, що переважна меншість сучасної молоді мали розмови на тему сексу та сексуальних стосунків зі своїми батьками та могли обговорити з ними інтимні питання. Натомість, абсолютна більшість переконана в тому, що це є необхідним елементом при вихованні дитини. Розрив між показниками є надзвичайно суттєвим. Спробуємо розглянути дане питання більш детально.

Таблиця 3.4.

Досвід наявності розмов з батьками на інтимні теми

	Кількість		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Важко відповісти	3	5	7,3	8,5	7,3	8,5
Говорили	11	18	26,8	30,5	34,1	39,0
Не говорили	27	36	65,9	61,0	100,0	100,0
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Звичайно, що розмови можуть бути різними й оцінювати їх однаково ми не можемо. Однак, можна спробувати зрозуміти, чи були вони корисними саме для наших респондентів. Ми провели опитування щоб з'ясувати, чи відчувають респонденти вдячність своїм батькам за приділення уваги важливості статевого виховання (таблиця 3.5.). Результати мають наступний вигляд:

- 50% чоловіків які мали розмови на інтимні теми (14,6% загальної вибірки) відчують вдячність батькам;
- 50% чоловіків які мали розмови на інтимні теми (14,6% загальної вибірки) не відчують вдячності батькам;
- 90,5% жінок які мали розмови на інтимні теми (32,2% загальної вибірки) відчують вдячність батькам;
- 9,5% жінок які мали розмови на інтимні теми (3,4% загальної вибірки) не відчують вдячність батькам.

Таблиця 3.5.

Почуття вдячності батькам за розмови на інтимні теми

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Вдячні	6	19	14,6	32,2	50,0	90,5
Не вдячні	6	2	14,6	3,4	100,0	100,0
Загалом	12	21	29,3	35,6		
Без відповіді	29	38	70,7	64,4		
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Ми з'ясували, що для сучасної молоді питання наявності статевого виховання є важливою складовою. З метою розширення цього аспекту ми вирішили запитати в респондентів, чи планують вони мати відверті розмови зі своїми дітьми (таблиця 3.6.). Виходячи з цього, ми маємо наступні результати:

- 75,6% чоловіків і 89,8% жінок планують мати розмови на тему сексу зі своїми дітьми та готові до цього;
- 4,9% чоловіків та 0% жінок не планують розмовляти зі своїми дітьми на тему сексу та не готові до цього;

- 14,6% чоловіків і 8,5% жінок вагаються та не можуть дати остаточної відповіді на дане питання (вони вважають це необхідним, але не впевнені, що будуть готові до цього);
- 4,9% чоловіків готові мати розмову на тему сексу, але виключно з сином;
- 1,7% жінок готові мати розмову на тему сексу, але виключно з донькою.

Таблиця 3.6.

Готовність мати розмови на інтимні теми з власними дітьми

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Важко відповісти	6	5	14,6	8,5	14,6	8,5
Так	31	53	75,6	89,8	90,2	98,3
Ні	2		4,9		95,1	
З сином	2		4,9		100,0	
З дочкою		1		1,7		100,0
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Можна помітити, що показники реальної готовності є дещо нижчими від думкою про необхідність статевого виховання. Але відсоток як серед чоловіків, так і серед жінок лишається досить високим. Також приємною несподіванкою для нас стало те, що лише 4,9% чоловіків відповіли, що взагалі не планують розмовляти з дітьми про секс і сексуальні стосунки. Серед жінок даний показник взагалі дорівнює 0%. Це свідчить про відповідальне ставлення сучасної молоді стосовно статевого виховання та усвідомлення батьківської ролі у формуванні в дитини ставлення до свого тіла та стосунків із протилежною статтю.

Проаналізувавши думку респондентів про ставлення до статевого виховання та дослідивши наявність відвертих розмов між батьками у їхній біографічній історії, ми вирішили зробити те саме, спираючись на шкільні роки.

Відомо, що школа є потужним механізмом соціалізації. Значну частину свого часу учні проводять у стінах навчального закладу, де відбувається не лише ознайомлення з новими науковими знаннями, а також соціалізація шляхом спілкування з іншими учнями та вчителями. Ми детально розглядали специфіку розвитку сексуальності протягом життя та пам'ятаємо, що в підлітковий період відбувається велика кількість фізіологічних і психологічних змін. Звичайно, первинна відповідальність за сексуальну освіченість дитини лежить на батьках. Але школа відіграє також важливу роль у житті кожного з нас. Отже, ми запропонували респондентам відповісти на ряд питань, з метою збору біографічної інформації з їхнього життя. Це допоможе нам зрозуміти, чи вважають вони наявність уроків статевого виховання необхідними для проведення в освітніх закладах і чи проводили такі уроки під час їхнього навчання.

Одним із перших було питання стосовно того, чи мають, на думку наших респондентів, у школі піклуватися про статеve виховання дитини та організовувати уроки, присвячені обговоренню сексу та сексуальних стосунків (таблиця 3.7.). Проаналізувавши отримані дані за допомогою описової статистики ми можемо побачити наступні результати:

- 90,2% чоловіків і 89,8% жінок вважають, що в школах мають організовувати уроки, присвячені обговоренню сексу та сексуальних стосунків;
- 7,3% чоловіків і 5,1% жінок вважають, що в школах не потрібно організовувати уроки, присвячені обговоренню сексу та сексуальних стосунків;
- 2,4% чоловіків і 5,2% жінок вагаються при наданні відповіді про необхідність організовувати уроки, присвячені обговоренню сексу та сексуальних стосунків.

Таблиця 3.7.

Думка респондентів стосовно необхідності уроків статевого виховання в школі

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Важко відповісти	1	3	2,4	5,1	2,4	5,1
Треба	37	53	90,2	89,8	92,7	94,9
Не треба	3	3	7,3	5,1	100,0	100,0
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Отже, ми можемо простежити, що чоловіки та жінки надають рівномірно високе значення шкільним урокам статевого виховання. Можна помітити, що думка чоловіків за цим показником значно перевищує первинне опитування. Розмова у школі вони віддають більше значення, ніж розмова із батьками. Це може свідчити про неготовність брати на себе таку відповідальність через страх недостатньої компетенції. Або ж почуття сорому перед дитиною. Загалом, показники дають нам можливість свідчити про те, що сучасне молоде покоління підтримує впровадження статевого виховання в закладах освіти.

Окрім цього, ми також запитали про те, чи відбувалися уроки на тему сексуальної сфери життя респондентів під час їхнього навчання в школі (таблиця 3.8.). Маємо наступні результати:

- 14,6% чоловіків і 32,2% жінок зазначають про те, що вони мали уроки статевого виховання в школі;
- 78% чоловіків і 64,4% жінок зазначають, що вони не мали жодних уроків статевого виховання в школі;
- 7,3% чоловіків і 3,4% жінок вагаються при наданні відповіді стосовно наявності уроків статевого виховання в школі.

Можна помітити, на скільки показники відрізняються від попередніх. Ми можемо сміливо говорити про те, що переважна меншість сучасної молоді мали у школі уроки, присученні обговоренню теми сексу та сексуальних стосунків. Натомість, переважна більшість переконана в тому, що це є необхідним елементом розробці навчального плану. Розрив між показниками є надзвичайно суттєвим. Спробуємо розглянути дане питання більш детально.

Таблиця 3.8.

Досвід уроківстатевоговиховання в школі

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Важко відповісти	3	2	7,3	3,4	7,3	3,4
Проводили	6	19	14,6	32,2	22,0	35,6
Не проводили	32	38	78,0	64,4	100,0	100,0
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Звичайно, що уроки можуть бути різними й оцінювати їх однаково ми не можемо. Однак, можна спробувати зрозуміти, чи були вони корисними саме для наших респондентів. Ми провели опитування з метою з'ясувати, чи відчувають респонденти вдячність своїм педагогам за те, що вони приділяли увагу важливості статевого виховання (таблиця 3.9.). Результати мають наступний вигляд:

- 44,4% чоловіків які мали уроки статевого виховання (9,8% загальної вибірки) відчувають вдячність педагогам;
- 55,6% чоловіків які мали уроки статевого виховання (12,2% загальної вибірки) не відчувають вдячності педагогам;

- 70,6% жінок які мали уроки статевого виховання (20,3% загальної вибірки) відчують вдячність педагогам;
- 29,4% жінок які мали уроки статевого виховання (8,5% загальної вибірки) не відчують вдячність педагогам.

Таблиця 3.9.

Почуття вдячності педагогам за уроки статевого виховання в школі

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Вдячні	4	12	9,8	20,3	44,4	70,6
Не вдячні	5	5	12,2	8,5	100,0	100,0
Загалом	9	17	22,0	28,5		
Без відповіді	32	42	78,0	71,2		
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Ми з'ясували, що для сучасної молоді питання наявності уроків статевого виховання є важливою складовою освітнього процесу. З метою розширення цього аспекту ми вирішили запитати в респондентів у яких класах, на їхню думку, найбільш доречно організувати такі уроки (таблиця 3.10.). Виходячи з цього, ми маємо наступні результати:

- 36,6% чоловіків і 37,3% вважають, що уроки статевого виховання необхідно проводити у середніх класах (з 5 по 8);
- 24,4% чоловіків та 15,3% вважають, що уроки статевого виховання необхідно проводити у старших класах (з 9 по 11);
- 29,3% чоловіків і 44,1% жінок вважають, що уроки статевого виховання необхідно проводити протягом усього шкільного навчання (з 1 по 11 класи);

- 9,8% чоловіків і 3,4% жінок не хочуть, щоб для їхніх дітей у школі проводили уроки статевого виховання.

Можна помітити, що не було жодної відповіді стосовно бажання для проведення уроків статевого виховання виключно в молодших класах. Натомість, більша частина респондентів зазначила про їхню необхідність у середніх класах (з 5 по 8). Дійсно, саме в цей період в організмі підлітків відбуваються стрімкі фізіологічні та психологічні зміни. Дівчата та хлопчики мають бути готовими до цього, а також розуміти особливості організму протилежної статі. Наприклад, якщо у дівчинки перша менструація стається під час уроків, то своєчасне інформування може запобігти неадекватної реакції зі сторони підліткового колективу. Також ми звернули увагу на те, що думка про необхідність уроків статевого виховання протягом усього шкільного періоду переважає саме серед жінок. А от розмовам у старших класах надають перевагу чоловіки. Можливо, це можна пояснити тим, що дівчата дорослішають раніше за хлопців і помітні зміни в організмі у деяких виникають вже в молодших класах. Дійсно, провідні сучасні педагоги та сексологи вважають, що такі уроки необхідно проводити для всіх класів, але змінювати їх зміст та інформаційне наповнення, відповідно до віку учнів.

Таблиця 3.10.

У яких класах доречно проводити уроки статевого виховання в школі

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Ні в яких	4	2	9,8	3,4	9,8	3,4
У середніх класах	15	22	36,6	37,3	46,3	40,7
У старших класах	10	9	24,4	15,3	70,7	55,9
У всіх	12	26	29,3	44,1	100,0	100,0

класах						
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Описані вище показники дають нам можливість говорити про те, що сучасна молодь України не лише усвідомлює важливість і необхідність наявності статевого виховання та побудови довірливих стосунків між батьками та дітьми. Однак, на превеликий жаль, далеко не всі могли відверто обговорити хвилююче питання з власними батьками. Ми спробували виявити, який відсоток респондентів мав у своєму дитинстві значущого дорослого (таблиця 3.11.). Результати мають наступний вигляд:

- 24,4% чоловіків і 37,3% жінок мали в своєму дитинстві значущого дорослого, з яким могли обговорити будь-яке інтимне питання;
- 65,9% чоловіків і 57,6% жінок не мали в своєму дитинстві значущого дорослого, з яким могли обговорити будь-яке інтимне питання;
- 9,8% чоловіків і 5,1% жінок вагаються при наданні відповіді стосовно наявності у своєму дитинстві значущого дорослого, з яким могли обговорити будь-яке інтимне питання.

Таблиця 3.11.

Наявність значущого дорослого в дитинстві

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Важко відповісти	4	3	9,8	5,1	9,8	5,1
Так	10	22	24,4	37,3	34,1	42,4
Ні	27	34	65,9	57,6	100,0	100,0
Загалом	41	59	100,0	100,0		

Цікаво, що відсоток жінок, які мали значущого дорослого перевищує відсоток тих, хто мав розмову на тему сексу та сексуальних стосунків зі своїми

батьками. Отже, ми можемо припустити, що цю роль посідають більш далекі родичі чи знайомі. Звичайно, показники є низькими, адже діти та підлітки переживають нелегкі часи й потребують підтримки зі сторони. Якщо ж вони не отримують цього від дорослих, то можуть спробувати знайти серед своїх однолітків (таблиця 3.12). І результати опитування підтверджує це:

- 58,5% чоловіків і 55,9% жінок мали в своєму дитинстві значущого однолітка, з яким могли обговорити будь-яке інтимне питання;
- 31,7% чоловіків і 30,5% жінок не мали в своєму дитинстві значущого однолітка, з яким могли обговорити будь-яке інтимне питання;
- 9,8% чоловіків і 13,6% жінок вагаються при наданні відповіді стосовно наявності у своєму дитинстві значущого однолітка, з яким могли обговорити будь-яке інтимне питання.

Дані результати є пропорційно обернені попереднім. Тобто, ми маємо підстави стверджувати, що якщо батькам не вдається побудувати з дитиною довірливих стосунків, тоді вона стає схильною пошуку розуміння та підтримки за сторони друзів, товаришів чи просто знайомих.

Таблиця 3.12.

Наявність значущого однолітка в дитинстві

	Частота		Відсотки		Накопичений відсоток	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Важко відповісти	4	8	9,8	13,6	9,8	13,6
Так	24	33	58,5	55,9	68,3	69,5
Ні	13	18	31,7	30,5	100,0	100,0
Загалом	41	59	100,0	100,0		

3.2. Вікові особливості ставлення молоді до сексу та сексуальних стосунків

Проаналізувавши особливості сексуальності та сексуальних стосунків сучасної молоді України за гендерним аспектом, ми б хотіли дослідити, чи є певні закономірності в залежності від віку. Для зручно аналізу та обробки даних нами було прийняте рішення поділити успіх респондентів на чотири групи. До першої групи увійшли досліджувані віком від 14 до 17 років. До другої групи увійшли досліджувані віком від 18 до 20 років. До третьої групи увійшли досліджувані віком від 21 до 25 років. До четвертої групи увійшли досліджувані віком від 26 до 36 років. Це дозволить спростити формування загального уявлення стосовно показників вибірки.

Для знаходження можливих закономірностей у ставленні до сексу, в залежності від вікового аспекту, ми провели описову статистику для знаходження середніх показників окремо для кожної вікової групи (таблиця 3.13.). На основі отриманих результатів ми можемо простежити наступну тенденцію.

Таблиця 3.13.
Відмінності ставлення до сексу за віковим аспектом

	Середні значення			
	14 – 17 років	18 – 20 років	21 – 25 років	26 – 35 років
Уседозволеність	10,7000	9,9545	9,6939	9,6923
Задоволення	5,5000	7,9394	8,1327	7,2692
Невротичний секс	5,3000	4,7879	4,6429	6,0385
Безособистісний секс	4,4000	4,6364	4,4286	5,8462
Порнографія	4,4000	5,5303	5,0306	5,5000
Сексуальна сором'язливість	2,4000	1,3939	1,0612	1,1923
Священництво	2,6000	1,9697	2,1837	1,5385
Сексуальна відраза	3,9000	3,1364	3,3163	2,7692
Сексуальне збудження	4,0000	4,8333	4,8571	5,8462
Фізичний секс	4,9000	5,0909	4,6633	6,4615
Агресивний секс	2,3000	1,8788	1,9286	2,0000

За показниками Уседозволеності статистично значущої різниці між різною віковою категорією не було виявлено. Це свідчить про те, що молодь

відповідає сучасним легким ставленням до сексу. Вони вважають, що секс – це, перш за все, можливість отримати задоволення між двома згодними сторонами. Кожна людина ладна розпоряджатися своїм життям самостійно. Однак, не дивлячись на це, відповіді респондентів свідчать, що вони поважають шлюбні стосунки.

А от рівень Задоволення суттєво відрізняється: 14 – 17 років (5,5 балів - низький результат), 18 – 20 років (7,9 балів – середній результат), 21 – 25 років (8,1 балів – високий результат), 26 – 35 років (7,2 балів – середній результат). Тобто, ми можемо сказати, що з настанням повноліття показник задоволеності людини своїм сексуальним життям значно зростає. Цьому можуть сприяти декілька факторів:

- настання першого сексуального досвіду та переживання нових почуттів;
- набуття більших знань та досвіду серед тих, хто почав вести статеве життя в молодшому віці, але мав негативний досвід і розчарування.

Більше того, з віком показник задоволеності лише зростає. Це відбувається не лише завдяки побудові більш гармонійних стосунків із партнером, але й через краще розуміння власних сексуальних бажань і вміння їх висловити. До речі, ми звернули увагу на те, що рівень задоволеності у людей віком 26 – 35 років (7,2) є дещо нижчим за респондентів віком 21 – 25 років (8,1). Пояснити це можна тим, що на цьому життєвому етапі нерідко відбувається зміна соціального статусу: одруження чи навпаки відсутність постійного партнера, народження дітей, піклування про покращення умов праці та матеріальне забезпечення. Усе це несе свій відбиток на рівень задоволення людини своїм сексуальним життям і взаєностосунками з партнером.

Рівень задоволення власним сексуальним життям свідчить про реалізованість первинних потреб, але лишаються речі, над якими варто працювати. Це можна пояснити досить молодим віком вибірки. Можливо, молодь ще не навчилася правильно висловлювати свої бажання чи є певні психологічні бар'єри, які заважають цьому. Спробуємо приділити цьому увагу під час подальшого аналізу.

За шкалою Невротичного сексу ми бачимо градацію за балами, однак, усі вони відносяться до завищених показників. Це дає нам підстави говорити про те, що сучасна молодь схильна легко розчаровуватися в собі, а будь-яку невідповідність очікуванням сприймати за поразку. При чому помітно, що серед респондентів 14 – 17 та 26 – 35 років вони є вищими за інших. Цьому може сприяти те, що підлітки часто вимальовують перед собою ідеальну картинку, яка може не відповідати реальності. А після 25 років виникає більше нових переживань, ніж було раніше. Звичайно, що спогади про минулі роки та порівняння їх із теперішнім можуть викликати певні сумніви та засмучення.

За шкалами Безособистісного сексу та Порнографії усі показники знаходяться на середньому рівні, але певні незначні вікові відмінності можна простежити. Наприклад, у віці 26 – 35 років (5,8 балів – середній результат) зростає схильність до безособистісного сексу. Тобто, збільшується тенденція роздивлятися партнера виключно зі сторони отримання чуттєвого задоволення, а приділення уваги його індивідуальним якостям відходять на другий план. Цікаво, що за шкалою Порнографії вікова категорія 14 – 17 років (4,4 бали – низький результат) показала найнижчий рівень. Ми можемо зробити припущення, що через легку доступність порнографічного матеріалу підлітки не сприймають це чимось особливим, на відміну від отримання реального сексуального досвіду.

За наступними двома шкалами простежується дійсно гарна вікова градація. Шкала Сексуальної сором'язливості демонструє, що з віком у людей відбувається зниження страху перед побудовою сексуальних стосунків. Середній бал респондентів віком 14 – 17 років свідчить про те, що підлітки почувають себе нервово у спілкуванні з протилежною статтю та соромляться відвертих розмов. Натомість, з віком та отриманням досвіду невпевненість та страх починають значно слабшати. Цю думку підтверджує шкала Святенництва, за якою молодша вікова група також набрала найвищі показники.

Також зниження показників відповідно до збільшення віку відбувається за шкалою Сексуальної відрази. Ми бачимо, що найвищий рівень відрази простежується у віці 14 – 17 років, а от до 26 – 35 років значно знижується. Отже, з віком молодь починає більш адекватно реагувати на різні види людських взаєностосунків та охочіше йти на експерименти зі своїм партнером.

А от Сексуальне збудження, на відміну від сексуальної відрази, має протилежну вікову тенденцію й зростає, відповідно до збільшення віку. Це можна пояснити тим, що до цього часу молодь вже добре дослідила не лише власні бажання, але й бажання свого партнера. Це допомагає легше та швидше досягти як фізичного, так і психологічного збудження.

За шкалою Фізичного сексу показники кожної групи мають високі результати. Отже, молоді люди активно прагнуть до реального статевого акту та для них надзвичайно важливо досягти успіху при сексуальній взаємодії з партнером. Можна помітити, що результати респондентів віком 26 – 35 років перевищують інші (так само, як за шкалою Безособистісного сексу). Вони підтверджують одна одну та свідчать про те, що у цьому віці статевий акт набуває вигляду саме способу зняття напруги та отриманню задоволення.

За останньою шкалою Агресивного сексу усі середні значення усіх вікових груп знаходяться на низькому рівні. Це свідчить про те, що сучасна молодь не схильна до ворожості та агресивних імпульсів у ставленні до своїх партнерів. Вони не мають на меті подавити партнера та самоствердитися за його рахунок.

Також ми мали на меті перевірити, чи відбувається з віком зниження соціального впливу на самоствавлення та ставлення до сексу. Для цього ми здійснили кореляційний аналіз, використавши показники, зібрані за допомогою анкетування респондентів (таблиця 3.14). Окрім переліку основних питань ми також запропонували їм оцінити силу власного сексуального потягу за шкалою від 1 до 10 (де 1 означає, що потяг зовсім відсутній, а 10 означає, що потяг цілком переповнює) та інтенсивності впливу моралі, етики та релігії, що здатні уповільнити їхній сексуальний потяг також за шкалою від 1 до 10 (де 1 означає,

що вплив відсутній, а 10 означає, що потяг повністю залежить від моралі, етики, релігії й т.п.).

Таблиця 3.13.
Взаємозв'язок сили сексуального потягу та впливу етики та моралі з віком

	Вік
Сексуальний потяг	0,165
Вплив етики та моралі	0,069

Для аналізу отриманих результатів необхідно використовувати емпіричні значення. Як бачимо, показник рівня кореляції є недостатнім для того, щоб стверджувати про наявність вікового зв'язку з особливостями сили сексуального потягу та рівнем впливу етики та моралі. Однак, на цьому ми не зупинилися та вирішили провести описову статистику для порівняння рівня задоволеності власним тілом і оцінки своєї сексуальної привабливості респондентів різних вікових груп.

За показником почуття власної сексуальної привабливості можна простежити цікаву вікову градацію: у віці 14 – 17 років (таблиця 3.14.) лише 60% респондентів вважають себе привабливими для осіб протилежної статі, а інші 40% переконані у зворотному. Із завершенням підліткового віку цей показник значно зростає: 81,8% респондентів від 18 до 21 років (таблиця 3.15.) переконані, що вони приваблюють осіб протилежної статі, а лише 9,1% переконані в оберненому (ще 9,1% вагаються при наданні відповіді).

Таблиця 3.14.
Оцінка власної сексуальної привабливості та рівня задоволеності якістю тіла респондентів 14 – 17 років

	Відсотки		Валідний відсоток		Накопичений відсоток	
	Сексуальна привабливість	Якість тіла	Сексуальна привабливість	Якість тіла	Сексуальна привабливість	Якість тіла
Важко відповісти	–	20,0	–	20,0	–	20,0

Ні	40,0	20,0	40,0	20,0	40,0	40,0
Швидше так	–	40,0	–	40,0	–	80,0
Так	60,0	20,0	60,0	20,0	100,0	100,0
Загалом	100,0	100,0	100,0	100,0		

Таблиця 3.15.

Оцінка власної сексуальної привабливості та рівня задоволеності якістю тіла респондентів 18 – 20 років

	Відсотки		Валідний відсоток		Накопичений відсоток	
	Сексуальна привабливість	Якість тіла	Сексуальна привабливість	Якість тіла	Сексуальна привабливість	Якість тіла
Важко відповісти	9,1	6,1	9,1	6,1	9,1	6,1
Ні	9,1	9,1	9,1	9,1	18,2	15,2
Швидше ні	–	27,3	–	27,3	–	42,4
Швидше так	–	42,4	–	42,4	–	84,8
Так	81,8	15,2	81,8	15,2	100,0	100,0
Загалом	100,0	100,0	100,0	100,0		

А от надалі рівень самооцінки поступово знижується й у віці 26 – 35 (таблиця 3.17.) років повертається до підліткового рівня (71,4% у віці 21 – 25 років та 61,5% у віці 26 – 35 років). Цікавими також є закономірність надання сумнівних відповідей. Наприклад, 40% респондентів віком 14 – 17 років категорично відповіли, що вони не вважають себе привабливими для осіб протилежної статі. Надалі цей відсоток зменшується та перетворюється в сумніви. Неозначену відповідь надали: 9,1% респондентів віком 18 – 20 років; 14,3% респондентів віком 21 – 25 років (таблиця 3.16.); 30,8% респондентів віком 26 – 35 років.

Таблиця 3.16.
Оцінка власної сексуальної привабливості та рівня задоволеності
якістю тіла респондентів 21 – 25 років

	Відсотки		Валідний відсоток		Накопичений відсоток	
	Сексуальна привабливість	Якість тіла	Сексуальна привабливість	Якість тіла	Сексуальна привабливість	Якість тіла
Важко відповісти	14,3	6,1	14,3	6,1	14,3	6,1
Ні	14,3	10,2	14,3	10,2	54,3	16,3
Швидше ні	–	14,3	–	14,3	–	30,6
Швидше так	–	49,0	–	49,0	–	79,6
Так	71,4	20,4	71,4	20,4	100,0	100,0
Загалом	100,0	100,0	100,0	100,0		

Таблиця 3.17.
Оцінка власної сексуальної привабливості та рівня задоволеності
якістю тіла респондентів 26 – 35 років

	Відсотки		Валідний відсоток		Накопичений відсоток	
	Сексуальна привабливість	Якість тіла	Сексуальна привабливість	Якість тіла	Сексуальна привабливість	Якість тіла
Важко відповісти	30,8	–	30,8	–	30,8	–
Ні	7,7	23,1	7,7	23,1	38,5	23,1
Швидше ні	–	30,8	–	30,8	–	53,8
Швидше так	–	38,5	–	38,5	–	92,3
Так	61,5	7,7	61,5	7,7	100,0	100,0
Загалом	100,0	100,0	100,0	100,0		

		0		0		

Отже, ми можемо зробити висновок, що з віком люди схильні все більше сумніватися у власній сексуальній привабливості та потребувати підтвердження цього зі сторони оточення.

Якщо звернути увагу на показники якості власного тіла, то можна помітити, що маємо відносно рівномірний розподіл, відносно до віку. Звичайно, що в більш молодому віці відсоток позитивних відповідей є вищим, але не суттєво й це можна пояснити тими фізіологічними змінами, які переживає кожний із нас (знижується пружність шкіри й т.п.).

Крім цього, ми опитали респондентів стосовно того, які сфери, за їхньою суб'єктивною думкою, сприяють формуванню позитивного та негативного сприйняття власної привабливості. Аналізуючи показники за позитивним впливом (рис. 3.1.), ми можемо виокремити три найбільш значущі пункти: вплив партнера (71%), вплив друзів (69%) та соціальні сіті (61%). Це свідчить про те, що сучасна молодь є надзвичайно залежною від думки оточуючих і сприймають самих себе через призму соціального впливу. Думка родичів (33%) та кінематограф (31%) займають значно слабші позиції, майже наближаючись до рівня впливу художньої (26%) та наукової (21%) літератури. Що стосується телебачення (19%), порноіндустрії (12%) та журналів (8%), то ці сфери відіграють найменшу роль при формуванні позитивної оцінки стосовно власної сексуальної привабливості сучасної молоді.

18. Отметьте те сферы, которые оказывают ПОЛОЖИТЕЛЬНОЕ влияние на ваше ощущение собственной привлекательности?

100 ответов

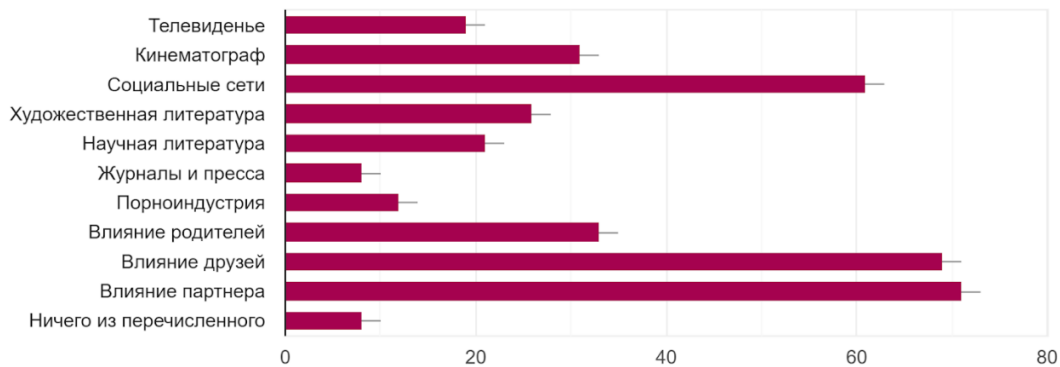

Рис. 3.1. Сферы, які сприяють формуванню позитивного сприйняття власної привабливості

За сферами, які здійснюють негативний вплив (рис. 3.2.) на почуття власної привабливості молоді, маємо дещо відмінні результати. Перше, на що варто звернути увагу, то це розбіжність за показником порноіндустрії. Якщо минулого разу вона займала одна з найнижчих місць, то зараз є безумовним лідером (44%). А соціальні сіті хоч і знизили відсотковий показник, але лишаються серед передових факторів (34%). Отже, нам вдалося виокремити дві сфери, які чинять найгірший вплив на формування в молоді почуття власної неповноцінності. Варто наголосити, що саме порноіндустрія та світлина на сторінках у соціальних мережах мають найбільшу кількість неправдивої та далекої від життя інформації, порівняно з тим самим телебаченням (23%) чи кінематографом (22%). Молодь, захоплюючись, припиняє розрізняти межу між віртуальним і реальним світом. Споглядаючи ідеально відкориговані світлина та постановочні кадри, вони зневіряються у власних силах і формують нові комплекси. На це обов'язково необхідно звертати увагу при роботі з клієнтами та, за необхідності, опрацьовувати даний аспект.

Глянцеві журнали (19%) цілком можна порівняти зі світлинами на сторінках соціальних мереж. Однак, відсоток є значно нижчим. Ми припускаємо, це відбувається через те, що вони втрачають свою популярність і

розповсюдженість саме серед сучасної молоді України. Все менше й менше молодих людей купують та читають пресу. Відповідно, знижується й її вплив.

Дуже радує, що вплив найближчого соціального оточення показав не надто високі результати за негативним впливом на почуття власної привабливості. Батькам (21%), друзям (13%) і партнерам (11%) необхідно усвідомлювати, що їхня думка та їхні слова є надзвичайно значущими. Вони можуть посприяти як особистісному зростанню, так і повній зневірі людини в самій собі.

19. Отметьте те сферы, которые оказывают НЕГАТИВНОЕ влияние на ваше ощущение собственной привлекательности?

100 ответов

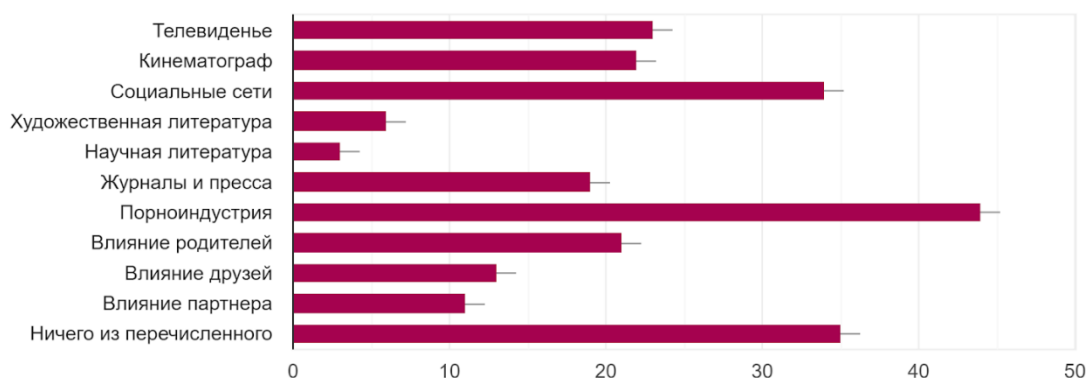

Рис. 3.2. Сфери, які сприяють формуванню негативного сприйняття власної привабливості

Дещо схожі результати ми маємо при аналізі сфер, які надають негативний вплив на ставлення молоді до власного тіла (рис. 3.3.). Соціальні мережі (47%) та порноіндустрія (43%) знову посідають провідні місця. Не надто далеко від них відійшли телебачення (38%) та журнали (33%). Загалом, усе те, що представляє нам гарну заготовлену картинку. Утопічний еталон того, якими маємо бути ми та наша сексуальна сфера життя. А от негативний вплив партнера (12%), друзів (11%) і батьків (9%) мають найнижчі показники.

21. Отметьте те сферы, которые оказывают НЕГАТИВНОЕ влияние на ваше принятие собственного тела.

100% ответов

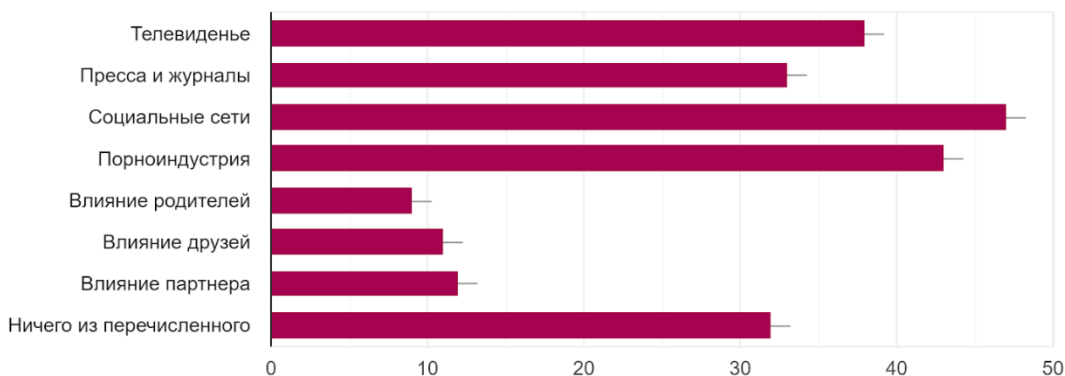

Рис. 3.1. Сфери, які сприяють формуванню негативного сприйняття власного тіла

3.3. Зв'язок ставлення молоді до сексуальних стосунків та самоствавлення.

Проаналізувавши особливості сексуальності та сексуальних стосунків сучасної молоді України за гендерною приналежністю та віком, ми б хотіли дослідити через призму психологічно-соціального аспекту. Звичайно, зробити це можна різними шляхами, але ми вирішили надати перевагу кореляційному аналізу. З його допомогою ми зможемо отримати найбільш повну та змістовну інформацію. Крім того, кореляційний аналіз є найбільш зручним для інтерпретації та порівняння отриманих даних.

Отже, аналізуючи отримані результати, ми можемо зробити наступні висновки стосовно зв'язку ставлення сучасної молоді до сексу та сексуальних стосунків у залежності від особливостей самоствавлення (таблиця 3.18.).

Таблиця 3.18.

Взаємозв'язки між самоствавленням і ставленням до сексу

	Уседозволеніс	Задоволення	Неврог.секс	Безособ.секс	Порнографія	Секс.сором'язливіс	Святеніцтво	Секс.відраза	Секс.збудж.	Фіз.секс	Агрес.секс
Самопов	-0,070	0,398	-0,236*	-0,157	-0,202*	-0,213*	-0,058	-0,157	0,088	0,046	-0,052

ага		*									
Аутосимпатія	-0,025	0,414**	- 0,395*	-0,186	-0,065	-0,264**	-0,135	-0,007	-0,050	0,113	0,000
Самоінтерес	0,031	0,410**	-0,118	-0,060	0,001	-0,305**	- 0,309**	- 0,296*	0,243*	0,191	-0,018
Самоповага	-0,059	0,298**	-0,002	0,026	0,023	-0,278**	-0,195	-0,126	0,143	0,107	0,022
Ставл. інших	0,064	0,279**	-0,026	0,124	0,167	-0,211*	-0,160	- 0,232*	0,264*	0,108	0,099
Самоприйняття	0,211*	0,411**	- 0,282*	0,004	0,175	-0,365**	- 0,297**	-0,024	0,065	0,036	0,027
Самозвинувач.	0,102	-0,088	0,302*	0,213*	0,254*	-0,058	-0,141	-0,041	0,111	0,050	0,047
Саморозуміння	0,040	0,490**	-0,204*	-0,146	-0,200*	-0,239*	-0,079	-0,091	0,012	0,029	0,046

** - Кореляція значуща на рівні 0.01 (2-сторон.).

* - Кореляція значуща на рівні 0.05 (2-сторон.).

Задоволення. Дана шкала має найбільшу кількість кореляційних зв'язків із самоставленням молоді до себе. Пряма кореляція високого рівня простежується за шкалами: аутосимпатія, самоінтерес, самоповага, ставлення інших, самоприйняття, саморозуміння). Крім того, зв'язок середнього рівня виявлено за шкалою самоповаги. Отримані результати є надзвичайно цінними та свідчать про те, що задоволеність власним сексуальним життям залежить від ряду інших психологічних причин. На жаль, суспільство звикло часто звинувачувати когось іншого у будь-яких проблемах. Наприклад, жінка може ображатися на свого чоловіка через те, що вона не досягає фізіологічного та емоційного задоволення від близькості з ним. Однак, причина може ховатися в ній самій. Адже розуміння та прийняття власних бажань є надзвичайно важливою ланкою при побудові гармонійних стосунків. Лише після того, як ми починаємо поважати та приймати самих себе, ми можемо дозволити зробити це іншим. Як правило, саме на розвиток цих якостей фокусується увага психолога чи сексолога при роботі з клієнтами. Кореляція середнього рівня за шкалою самоповаги підкреслює та доповнює цю думку. Але ми також звернули увагу на відсутність кореляції за шкалою самозвинувачення. Дійсно, якщо людина

звинувачує себе у всіх невдачах і негараздах, то потрапляє в замкнуте коло, з якого часом буває дуже складно вийти самотійно.

Сексуальна сором'язливість. Тут ми можемо простежити кореляції, подібні до минулої шкали, але зворотного виду. Сильний зворотній зв'язок виокремлено за показниками: аутосимпатія, самоінтерес, самовпевненість, самоприйняття. Середній зворотній зв'язок виокремлено за показниками: самоповага, ставлення інших. Отже, ми можемо впевнено засвідчити, що низька самооцінка, нерозуміння власних бажань і потягів, невміння приймати свої особливості та невпевненість у власних силах, красі та привабливості значно підвищують рівень сексуальної сором'язливості. Якщо людині складно розкритися в першу чергу для самої себе, то разом із партнером це буде зробити ще важче. До речі, ми можемо помітити надзвичайно потужну зворотну кореляцію сексуальної сором'язливості зі шкалою задоволення. Це дає нам підстави говорити про те, що лише після того, як людина навчиться жити в гармонії з самою собою, вона зможе позбутися скутості та навчитися насолоджуватися життям та, зокрема, його сексуальною складовою.

Священництво. Дана шкала є досить близькою до попередньої, але має більш категоричне вираження. Сором'язливість свідчить про те, що людина схильна нервувати під час взаємодії з протилежною статтю та соромитися відвертих розмов. Священництво ж характеризується униканням навіть думок сексуального характеру, а також намаганням втриматися від статевих зв'язків. Ми бачимо, що сильна зворотна кореляція виявлена лише за двома шкалами: самозацікавлення та самоприйняття. Схожа картина простежується за схильністю до сексуальної відрази, яка зворотно корелює із самоінтересом і ставленням інших.

Тобто, фокусуючи увагу на результати сексуальної сором'язливості, священництва та відрази, ми можемо виокремити три головні показники, які мають найбільш сильний зв'язок із ними: низький рівень самоінтересу, негативне ставлення зі сторони оточення, відсутність самоприйняття.

Невротичний секс. Шкала невротичного сексу має дуже високу кореляцію зі шкалою сексуальної сором'язливості, а також високу зворотну кореляцію за шкалою задоволення. Отже, аналізуючи психологічні передумови, ми можемо простежити, що цьому сприяє низький рівень аутосимпатії та самоприйняття, а також зниження самоповаги та саморозуміння. Натомість, переважає високий показник за рівнем самозвинувачення. Таке поєднання призводить до того, що людина стає заклопотана власними проблемами сексуального характеру й цим самим погіршує свій психологічний стан.

Сексуальне збудження. Тут можна простежити прямо протилежну кореляцію, у порівнянні зі шкалою Сексуальної відрази. Вона також відбувається за рівнем вираження самоінтересу та ставлення інших, але є прямою. Отже, можна припустити, що розвиток самоінтересу та формування позитивного ставлення до оточуючих сприяє підвищенню статевого збудження та знижує сексуальну відразу. А підтвердження цьому можна знайти, проаналізувавши зв'язок власне між цими двома шкалами. Він є сильним і оберненим, що свідчить про правильність нашого висловлення.

Порнографія. Дана шкала має тісний зв'язок із схильністю до самозвинувачення, а також обернену кореляцію з показниками самоповаги та саморозуміння. Ми пам'ятаємо, що відсутність самоповаги та саморозуміння призводить до низького рівня задоволеності, але, як виявилось, підвищує захопленість порнографічними матеріалами. Окрім цього, позитивне ставлення до порнографії має потужну обернену кореляцію з показниками святенництва.

Безособистісний секс. Аналізуючи результати, отримані за допомогою методики само ставлення Століна, дана шкала має лише одну кореляцію середнього рівня з показниками самозвинувачення. Схожою тенденцією наділена шкала Уседозволеності, яка корелює з самоприйняттям. Що стосується схильності до фізичного та агресивного сексу, то не було виявлено жодних кореляційних зв'язків.

Однак, якщо проаналізувати ставлення до сексу за методикою Айзенка між собою, то також маємо яскраві взаємозв'язки (таблиця 3.19.). Наприклад,

Уседозволеність дуже добре корелює з Безособистісним сексом, а також має обернений зв'язок із рівнем сексуальної сором'язливості та святенництва. Що стосується власне Безособистісного сексу, то тут простежується взаємодія з позитивним ставленням до порнографічних матеріалів і, що дуже цікаво, зі схильністю до Агресивного сексу. Звернімо увагу, що це єдина кореляція за даною шкалою (до того ж високого рівня). Нас дуже зацікавила ця інформація. Вона може стати чудовим підґрунтям для подальших досліджень і розширення теми.

Що стосується Фізичного сексу, то він добре корелює з рівнем Сексуального збудження, а також має зворотній зв'язок із Святенництвом і Відразою до сексу. Це є цілком очікувано та легко пояснюється. Адже шкала фізичного сексу означає, що для людини головним є саме тілесний зв'язок, а не емоційний.

Таблиця 3.19.

Взаємозв'язки ставлення до сексу

	Усе дозвол еність	Задоволення	Неврот. секс	Безособ. секс	Порнографія	Секс. сором'язливість	Святенництво	Секс. відраза	Секс. збудж.	Фіз. секс	Агрес. секс
Уседозволеність	1	0,015	-0,017	0,383**	0,183	-0,243*	0,217*	-0,116	0,172	0,079	0,099
Задоволення	0,015	1	-0,364**	-0,108	0,225*	-0,483**	0,155	-0,110	0,027	0,030	0,047
Неврот. секс	0,017	0,0364**	1	0,224*	0,187	0,377**	0,069	-0,070	0,147	0,170	0,134
Безособ. секс	0,383**	0,108	0,224*	1	0,388**	-0,230*	0,039	-0,064	0,248*	0,081	0,274**
Порнографія	0,183	0,225*	0,187	0,388**	1	-0,013	0,405**	-0,090	0,136	0,171	0,079
Секс. сором'язливість	0,243*	0,483**	0,377**	-0,230*	0,013	1	0,236*	0,165	0,164	0,065	0,110
Святенн	-	-	0,069	-0,039	-	0,236*	1	0,294**	-	-	0,077

ицтво	0, 21 7*	0, 15 5			0,405 **				0,321* *	0,32 5**	
Секс. відраза	- 0, 11 6	- 0, 11 0	-0,070	-0,064	- 0,090	0,165	0,29 4**	1	- 0,374* *	- 0,25 8**	- 0,190
Секс. збудж.	0, 17 2	0, 02 7	0,147	0,248*	0,136	-0,164	- 0,32 1**	-0,374**	1	0,54 2**	0,127
Фіз. секс	- 0, 07 9	- 0, 03 0	0,170	0,081	0,171	-0,065	- 0,32 5**	-0,258**	0,542* *	1	0,090
Агрес. секс	0, 09 9	- 0, 04 7	0,134	0,274**	0,079	-0,110	0,07 7	-0,190	0,127	0,09 0	1

** - Кореляція значуща на рівні 0.01 (2-сторон.).

* - Кореляція значуща на рівні 0.05 (2-сторон.).

Окрім цього, ми вирішили перевірити наявність кореляційних зв'язків, спираючись на результати тесту міжособистісної залежності Гиршфільда (адаптація Макушиної) (таблиця 3.20.).

Таблиця 3.20.

Взаємозв'язки міжособистісної залежності та ставленням до сексу

	Усе доз вол ені сть	Зад ово лен ня	Неврот. секс	Безособ. секс	Порно графія	Секс. сором'я зливність	Свят енни цтво	Секс. відраза	Секс. збудж.	Фіз. секс	Агрес. секс
Емоц. опера	0,1 96	- 0,3 04* *	0,273**	0,120	0,242*	0,185	- 0,10 3	0,152	0,002	0,01 5	0,025
Невпев неність	0,0 92	- 0,2 50* *	0,205*	0,196	0,108	0,206*	0,00 1	0,112	-0,136	- 0,07 8	-0,056
Прагн. автоном ії	- 0,0 51	0,0 00	-0,103	-0,013	- 0,198*	-0,192	0,21 2*	-0,046	0,038	- 0,04 4	0,102
Залежні сть	0,1 61	- 0,2 61* *	0,263**	0,141	0,245*	0,251*	- 0,13 6	0,143	-0,066	- 0,00 4	-0,047

** - Кореляція значуща на рівні 0.01 (2-сторон.).

* - Кореляція значуща на рівні 0.05 (2-сторон.).

Аналізуючи отримані дані, ми можемо простежити наступні тенденції. Рівень Задоволення сексуальним життям має потужний обернений зв'язок із емоційною опорою на інших, а також середній обернений зв'язок за невпевненістю та соціальною залежністю. Отже, ми можемо зробити висновок, що чим більш чуттєво людина реагує на критику зі сторони та очікує на оцінку від оточуючих, тим складніше їй досягти задоволення власних потреб. Це пов'язано з тим, що увага фокусується на тому, щоб було добре іншим, а не їй самій. Якщо людина обирає для себе шлях пасивної особистості, яка завжди погоджується з чужою точкою зору та не вміє висловлювати власних бажань, то це носить негативне відображення на велику кількість сфер її життя (в тому числі сексуальну). Важливо розуміти, що невпевненість, почуття безпорадності та тривога при думці стосовно можливої самотності виростають високою стіною на шляху до досягнення задоволення під час сексу. Це необхідно пам'ятати та враховувати під час психологічної практики та роботі з клієнтами.

Натомість, за шкалою Невротичного сексу ми маємо абсолютно обернені показники. Тобто, усі вище описані характеристики не лише знижують ймовірність отримання задоволення, а також сприяють розвитку та посиленню почуття власної провини за це. Крім цього, можна помітити кореляційний зв'язок між невпевненістю в собі та соціальною залежністю з сексуальною сором'язливістю. Дійсно, якщо людина не може прийняти відповідальності за власні почуття та дії, тоді їй буде набагато складніше почувати себе вільно при взаємодії з іншими (особливо якщо мова йде про представників протилежної статі).

Що дійсно привернуло нашу увагу, то це результати за шкалою Святенництва. Було виявлено, що вона досить непогано корелює з прагненням до автономії, при чому цей зв'язок є прямим. Ми спробували зрозуміти, що передусім цьому та прийшли до думки, що така людина звикла покладатися виключно на саму себе та досягати усіх цілей без сторонньої допомоги. Це саме стосується й сексуального аспекту її життя та проявляється у вигляді відмови від статевих стосунків із партнером.

Останньою шкалою, яка має кореляції з показниками за методикою Гиршфільда, є Порнографія. Бачимо, що вона відображає пряму кореляцію середньої потужності за рівнем емоційної опори на інших і соціальної залежності, а також обернений середній зв'язок із прагненням до автономії.

Висновки до розділу 3

Було з'ясовано, що молодь України наділена сучасним і легким поглядом на сексуальні стосунки, виступаючи проти застарілих уявлень стосовно того, що «правильно» чи «неправильно».

Виявлено статеві відмінності в ставленні до сексу, зокрема у хлопців значущо вищими є показники за шкалами невротичного сексу, безособистісного сексу та сексуального збудження. Таким чином бачимо, що хлопці значущо більше переймаються та непокояться через особливості свого сексуального життя, реагують на найменші дрібниці з ним пов'язані, на відміну від дівчат. Даний результат є швидше очікуваним, зважаючи на особливості динаміки лібідо в чоловіків в онтогенезі. Так само очікуваним є значущо вищий результат по шкалі «безособистісного сексу» саме у хлопців, що свідчить про схильність розглядати сексуального партнера більше як об'єкта для отримання чуттєвого задоволення, оминаючи встановлення глибокого особистісного зв'язку. За шкалою «сексуального збудження» у хлопців теж отримали значущо вищі показники, аніж у дівчат, що в принципі теж є прогнозованим.

Також простежили, що жінки приділяють більше значення статево-му вихованню. Їхня думка й фокусується на тому, що довірливі стосунки між батьками та дитиною є надзвичайно важливою ланкою для побудови гармонійних стосунків. Однак, переважна меншість сучасної молоді мали розмови на тему сексу та сексуальних стосунків зі своїми батьками та могли обговорити з ними інтимні питання. Як наслідок, інформацію вони були змушені дізнаватися з інших джерел. Проаналізувавши це питання ми виявили, що найбільш позитивний вплив на сприйняття власної привабливості

здійснюють близькі та рідні люди, а найбільш негативний – порноіндустрія та соціальні мережі. Саме тому так важливо вчасно здійснювати грамотне статеве виховання. Адже це допоможе уникнути помилок у подальшому житті та може знизити ймовірність розвитку певних комплексів. Отже, нам вдалося підтвердити нашу першу гіпотезу стосовно того, що своєчасне статеве виховання сприяє формуванню позитивного ставлення дитини до себе та сексуальних стосунків.

Крім того, ми виявили, що між самоставленням і ставленням до сексу існує взаємозв'язок. Шкала Задоволення має найбільшу кількість кореляційних зв'язків із самоставленням молоді до себе. Пряма кореляція високого рівня простежується за шкалами: аутосимпатія, самоінтерес, самоповага, ставлення інших, самоприйняття, саморозуміння. Також було виявлено надзвичайно потужну зворотну кореляцію рівня задоволення зі шкалою сексуальної сором'язливості.

Загалом, можна виокремити три головні показники, які мають найбільш сильний зв'язок із ними: низький рівень самоінтересу, негативне ставлення зі сторони оточення, відсутність самоприйняття.

Рівень Задоволення сексуальним життям має потужний обернений зв'язок із емоційною опорою на інших, а також середній обернений зв'язок за невпевненістю та соціальною залежністю. Отже, ми можемо зробити висновок, що чим більш чуттєво людина реагує на критику зі сторони та очікує на оцінку від оточуючих, тим складніше їй досягти задоволення власних потреб.

Важливо розуміти, що невпевненість, почуття безпорадності та тривога при думці стосовно можливої самотності виростають високою стіною на шляху до досягнення задоволення під час сексу. Це необхідно пам'ятати та враховувати під час психологічної практики та роботі з клієнтами.

Отримані результати є надзвичайно цінними та свідчать про те, що задоволеність власним сексуальним життям залежить від ряду інших психологічних причин. Отже, ми підтвердили третю гіпотезу.

ВИСНОВКИ

1. Отже, в даній роботі було детально розглянуто точки зору видатних психологів і сексологів стосовно сексуальності та сексуальних стосунків. Було розглянуто велику кількість визначень терміну «сексуальність», адже кожен із авторів спирається на власне бачення цього явища. Крім того, ми простежити історичну ретроспективу вивчення сексуальності та ознайомилися з історичним аспектом розвитку знань про людську сексуальність, що містить у собі чотири основні етапи: доісторичний, спостереження та накопичення знань, досексологічних знань і сексологічних знань.

2. Завдяки детальному вивченню літератури стосовно класифікації, нам вдалося виявити, що розвиток сексуальності розпочинається вже з моменту народження. Разом із цим, він починає піддаватися впливу соціальних чинників. Загалом, соціально-культурне середовище відіграє ключову роль у формуванні поглядів людини на інтимне життя. Заборони, хибні уявлення, вузький кордон поняття норми шкодить формуванню уявлень про сексуальність. Також нам вдалося встановити, що сексуальне задоволення містить у собі два важливих компоненти: фізіологічний і психологічний. Чоловіки, як правило, акцентують увагу на фізіологічному компоненті, а жінки на психологічному, фокусуючись на емоціях і міжособистісних стосунках. Із цього випливає, що досягнення сексуального задоволення в жінки залежить від різноманітних психологічних обставин, однією з яких є прийняття власного тіла та почуття комфорту.

3. Провівши емпіричне дослідження та проаналізувавши результати, було виявлено статеві відмінності в ставленні до сексу, зокрема у хлопців значущо вищими є показники за шкалами невротичного сексу, безособистісного сексу та сексуального збудження. Таким чином бачимо, що хлопці значущо більше переймаються та непокояться через особливості свого сексуального життя, реагують на найменші дрібниці з ним пов'язані, на відміну від дівчат. Даний результат є швидше очікуваним, зважаючи на особливості динаміки лібідо в чоловіків в онтогенезі. Так само очікуваним є значущо вищий результат по

шкалі «безособистісного сексу» саме у хлопців, що свідчить про схильність розглядати сексуального партнера більше як об'єкта для отримання чуттєвого задоволення, оминаючи встановлення глибокого особистісного зв'язку. За шкалою «сексуального збудження» у хлопців теж отримали значущо вищі показники, аніж у дівчат, що в принципі теж є прогнозованим. Цікавими були результати за віковою диференціацією. Виявилось, що з віком люди схильні все більше сумніватися у власній сексуальній привабливості та потребувати підтвердження цього зі сторони оточення.

4. Аналізуючи результати емпіричне дослідження, ми можемо зробити висновок, що експериментальні гіпотези підтвердилися. Думка сучасної молоді фокусується на тому, що довірливі стосунки між батьками та дитиною є надзвичайно важливою ланкою для побудови гармонійних стосунків. Однак, переважна меншість із них мали розмови на тему сексу та сексуальних стосунків зі своїми батьками та могли обговорити з ними інтимні питання. Як наслідок, інформацію вони були змушені дізнаватися з інших джерел. Проаналізувавши це питання ми виявили, що найбільш позитивний вплив на сприйняття власної привабливості здійснюють близькі та рідні люди, а найбільш негативний – порноіндустрія та соціальні мережі. Саме тому так важливо вчасно здійснювати грамотне статеве виховання. Адже це допоможе уникнути помилок у подальшому житті та може знизити ймовірність розвитку певних комплексів. Отже, нам вдалося підтвердити нашу першу гіпотезу стосовно того, що своєчасне статеве виховання сприяє формуванню позитивного ставлення дитини до себе та сексуальних стосунків.

Крім того, ми виявили, що між самоствавленням і ставленням до сексу існує взаємозв'язок. Пряма кореляція рівня задоволення (позитивного ставлення до сексу) простежується за шкалами: аутосимпатія, самоінтерес, самоповага, ставлення інших, самоприйняття, саморозуміння. Крім того, ми виявили надзвичайно потужну зворотну кореляцію рівня задоволеності сексуальними стосунками зі шкалою сексуальної сором'язливості.

Що дійсно привернуло нашу увагу, то це результати за шкалою Святенництва. Було виявлено, що вона досить непогано корелює з прагненням до автономії, при чому цей зв'язок є прямим. Ми з'ясували, що така людина звикла покладатися виключно на саму себе та досягати усіх цілей без сторонньої допомоги. Це саме стосується й сексуального аспекту її життя та проявляється у вигляді відмови від статевих стосунків із партнером.

Важливо розуміти, що невпевненість, почуття безпорадності та тривога при думці стосовно можливої самотності виростають високою стіною на шляху до формування позитивного ставлення до сексу. Це необхідно пам'ятати та враховувати під час психологічної практики та роботи з клієнтами.

Отримані результати є надзвичайно цінними та свідчать про те, що задоволеність власним сексуальним життям залежить від ряду інших психологічних причин. Отже, ми підтвердили другу гіпотезу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блох И. Сексуальная жизнь нашего времени в её отношениях к современной культуре, 1907.
2. Бурлачук Л.Ф., Грабская И.А. Кочарян А.С. Основы психотерапии. – К.: Ника-Центр; М.: Алетейа, 1999. – 320 с.
3. Ваньке Александрина. Мужские тела, сексуальности и субъективности // Философско-литературный журнал «Логос». 2018.
4. Діденко С.В. Психологія сексуальності: підручник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 304 с.
5. Діденко С.В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків: Навч. посібник. – К.: Арістей, 2003. – 312 с.
6. Довідник із сексології, сексопатології та андрології / Під ред. проф. А.В. Люлько. – Київ: „Здоров'я”, 2004. – 239 с.
7. Дружинин В.Н. Психология семьи. – Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 208 с.
8. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 року № 2998-ХІІ.
9. Иванова Н.Ю. Психологические аспекты понятия сексуальность // Вестник ТГПУ, 2013. Вып. 11 (139). С. 81-86.
10. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. СПб.: Питер, 2003. 554 с.
11. Исаев Д. Н., Каган В. Е. Половое воспитание и психогигиена пола у детей. — Л., 1979; 1980.
12. Исаев Д. Н., Каган В. Е. Психогигиена пола у детей.- Л: Медицина, 1986 - 336 с.
13. Келли Г. Основы современной сексологии. – СПб.: Питер, 2000. – 896 с.
14. Козлова О.С. Гендерні особливості сприйняття еротично забарвленої реклами // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – 2004. – Т. VI, в. 5. – С. 137-145.

15. Колесниченко Е.В., Салимов А.И. Сексуальность и тип личности // Научный журнал «Бюллетень медицинских интернет-конференций». 2017. № 5 (2).
16. Кон И.С. Введение в сексологию. – М.: Медицина, 1988. – 320 с.
17. Кон И.С. Сексология / Уч. пособие для студентов высших учебных заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2004, – 384 с.
18. Кон И.С. Три в одном: сексуальная, гендерная и семейная революции. Журнал социологии и социальной антропологии. – 2011.
19. Крайніков Е.В. Геронтопсихологія: підручник. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 231 с.
20. Крайніков Е.В. Психологія розвитку: Словник-довідник. — К. : Арістей, 2004. — 260 с.
21. Крафт-Эбинг Р. Половая психопатия. – М.: Книжный Клуб Книговек, 2013.
22. Крукс Р., Баур К. Сексуальность. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. – 480 с. (Проект «Психологическая энциклопедия»).
23. Мілет К. Сексуальна політика. – К., 1998. – 619 с.
24. Молль Альберт. Справочник по сексуальным наукам. С особым вниманием к культурно-историческим связям. – 3-е исправленное издание: Vogel, Leipzig, 1926, 1302 с.
25. Летурно Шарль. Эволюция брака и семьи у различных человеческих рас, П., 1888;
26. Овидий. Искусство любви. / Пер. Г. С. Фельдштейна. М., 1926. 180 стр.
27. Панкратова Л.С. Сексуальность и жизненный путь: методологические перспективы и ограничения // Научный журнал «Дискурс». 2019. № 12 (38). С. 200-206.
28. Платон. Держава / Платон; пер. з давньогр. Дз. Коваль; - Київ: «Орієнтир», 2017. – 336 с.
29. Потемкина О.Ф. Психология сексуальности (история и методы исследования). М, 1993.

- 30.Ромах О.В., ДолгошееваЛ.Е.Понятие «коккетство» в культуре. Аналитикакультурологии. – 2013. № 1. с. 37.
- 31.Свядоц А.М. Женская психопатология. – М.: Медицина, 1988. – 176 с.
- 32.Сексопатология: Справочник/Васильченко Г. С., Агаркова Т. Е., Агарков С. Т. и др.; Под ред. Г. С. Васильченко.- М.: Медицина, 1990. – 576 с.
- 33.Сексопатология: Справочник / Под ред. Г. С. Васильченко.— М.: Медицина, 1990.— 575 с.
- 34.Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980.
- 35.Теодор Хендрикван де Велде. Современная энциклопедия молодых супругов. — М.: АСТ; Мн: Родиола-Плюс, 1999. — 672 с.
- 36.Теодор Хендрикван де Велде. Супружество и техника идеального брака. — Рига: Надежда, 1991. — 256 с.
- 37.Торчинов Е.А. Религии мира: опыт за пределами. Психотехника и трансперсональные состояния. — СПб.: Центр "Петербургское Востоковедение", 1998
- 38.Форель Август. Половой вопрос. Любовь как извращение. – Москва: Алгоритм, 2019. (Клинические рассказы) - 576 с.
- 39.Фрейд Зигмунд. Введение в психоанализ: Лекции. – СПб.: Питер, 2007. – 384 с. – (Серия «Мастера психологии»)
- 40.Фрейд Зигмунд. Очерки по психологии сексуальности. – издательство Азбука, - серия книг Азбука-классика. Non-Fiction, 2014.
- 41.Хиршфильд Магнус. Гомосексуализм мужчин и женщин (нем.). – 2-е издание: Берлин, 2001, 332 с.
- 42.ЭнгельсФридрих. Происхождение семьи, частной собственности и государства, Цюрих, 1884.
- 43.Эриксон Э. Идентичность, юность, кризис. – М., 1996.
- 44.Alldred P., Fox N.J. TheSexuality-AssemblagesofYoungMen: A NewMaterialistAnalysis // Sexualities. 2015. Vol. 18, iss. 8. P. 905-920.
- 45.BellaDepaulo, PhD. Singledout. – 2004.

46. Darwin C.R. The Descent of Man and Selection in Relation to Sex, 1871.
47. Daniel Cardoso, Patricia M. Pascoal, Francisco Hertel Maiochi. Defining Polyamory: A Thematic Analysis of Lay People's Definitions. - Special Section: Consensual Non-Monogamy, 2021.
48. Dr. Justin Lehmler - Sex and Psychology
49. Eysenk H. Sex and Personality. – London, 1997. – 256 p.
50. Havelock Ellis. Studies in the Psychology of Sex Vol. 2, 1939.
51. Hearn J. Men of the World. Genders, Globalizations, Transnational Times. L.: Sage, 2015.
52. Kinsey A.C. Sexual Behavior in the Human Female (1953, новое издание: 1998).
53. Kinsey A.C. Sexual Behavior in the Human Male (1948, новое издание: 1998).
54. Krafft-Ebing R. Psychopathia Sexualis (Половая психопатия), 1886.
55. Masters W.H., Johnson V.E. Human sexual inadequacy. – Boston: Little, Brown, 1970. – 467 p.
56. Masters W.H., Johnson V.E., Kolodny R.C. Masters and Johnson on Sex and Human Loving. – Boston: Little, Brown, 1988.
57. Money John. Man & woman, boy & girl : gender identity from conception to maturity, 1996.
58. Sara J. Newmann, Jennifer Monroe Zakaras. Measuring Men's Gender Norm Beliefs Related to Contraception: Development of the Masculine Norms and Family Planning Acceptance Scale. - Archives of Sexual Behavior. – 2021.
59. Schredl Michael. Psychology & Sexuality. Volume 10, 2019 – Issue 4.
60. Vanwesenbeeck I. Psychosexual correlates of viewing sexually explicit sex on television among women in The Netherlands // Journal of Sex Research. – 2001. – Vol. 38(4). – P. 361-368.

Анкета

1. Укажите ваш возраст:

_____

2. Ваш пол:

- Мужчина
- Женщина
- Другое:

3. Наличие партнёра:

- Жена / замужем
- Есть постоянный сексуальный партнёр
- Непостоянные сексуальные связи
- Без партнёра
- Другое:

Личный опыт и мнение

1. Как вы считаете, родители должны говорить с детьми об интимных отношениях?

- Должны
- Не должны
- Затрудняюсь ответить

2. Когда вы были ребенком, ваши родители говорили с вами об интимных отношениях?

- Говорили
- Не говорили (перейдите к 5 вопросу)
- Затрудняюсь ответить

3. В каком возрасте состоялся первый разговор?

_____

4. Чувствуете ли вы благодарность родителям за наличие таких разговоров?

- Да
- Нет
- Затрудняюсь ответить

5. Эти разговоры помогли (или могли бы помочь) вам избежать каких-то ошибок или ненужных переживаний?

- Помогли (могли бы помочь)
- Не помогли (не могли бы помочь)
- Затрудняюсь ответить

6. Вы бы стали говорить со своими детьми на тему интимных отношений?

- Да
- Только с сыном

- Только с дочерью
  - Нет
  - Затрудняюсь ответить
7. Как вы считаете, в школах должны проводиться уроки полового воспитания?
- Должны
  - Не должны
  - Затрудняюсь ответить
8. Когда вы учились в школе, у вас были уроки полового воспитания?
- Были
  - Не было (перейдите к 11 вопросу)
  - Затрудняюсь ответить
9. В каких классах вам проводили такие уроки?
-
10. Чувствуете ли вы благодарность педагогам за наличие таких уроков?
- Да
  - Нет
  - Затрудняюсь ответить
11. Эти уроки помогли (или могли бы помочь) вам избежать каких-то ошибок или ненужных переживаний?
- Помогли (могли бы помочь)
  - Не помогли (не могли бы помочь)
  - Затрудняюсь ответить
12. Вы бы хотели, чтобы у ваших детей в школе проводили уроки полового воспитания?
- Да, во всех классах
  - Да, в младшей школе
  - Да, в средней школе
  - Да, в старшей школе
  - Нет
13. Как вы впервые узнали о сексе?
- От родителей
  - Из детских книг о взрослении
  - От учителя / педагога
  - От друзей / приятелей
  - Интернет или другие СМИ
  - Другое:
14. В вашем детстве был значимый взрослый, с которым вы могли обсудить любой откровенный вопрос?
- Да

- Нет
- Затрудняюсь ответить

15. В вашем детстве был значимый сверстник, с которым вы могли обсудить любой откровенный вопрос?

- Да
- Нет
- Затрудняюсь ответить

16. Вы чувствуете себя сексуально привлекательным(ой) для лиц противоположного пола?

- Да
- Нет
- Затрудняюсь ответить

17. Отметьте те сферы, которые оказывают ПОЛОЖИТЕЛЬНОЕ влияние на ваше ощущение собственной привлекательности?

- Телевиденье
- Пресса и журналы
- Социальные сети
- Порноиндустрия
- Влияние родителей
- Влияние друзей
- Влияние партнёра
- Ничего из перечисленного

18. Отметьте те сферы, которые оказывают НЕГАТИВНОЕ влияние на ваше ощущение собственной привлекательности?

- Телевиденье
- Пресса и журналы
- Социальные сети
- Порноиндустрия
- Влияние родителей
- Влияние друзей
- Влияние партнёра
- Ничего из перечисленного

19. Удовлетворены ли вы качеством собственного тела?

- Да
- Скорее да
- Скорее нет
- Нет
- Затрудняюсь ответить

20. Отметьте те сферы, которые оказывают НЕГАТИВНОЕ влияние на ваше принятие собственного тела.

- Телевиденье
- Пресса и журналы
- Социальные сети
- Порноиндустрия
- Влияние родителей
- Влияние друзей
- Влияние партнёра
- Ничего из перечисленного

Опросник установок к сексу Айзенка

1. Лица противоположного пола будут уважать вас больше, если вы не очень хорошо знакомы с ними.
2. Секс без любви («обезличенный секс») не приносит абсолютно никакого удовлетворения.
3. Необходимы совершенно определенные условия, чтобы я почувствовал(а) сексуальное возбуждение.
4. В целом меня удовлетворяет моя сексуальная жизнь.
5. Девственность — это самое ценное достояние девушки.
6. Я редко думаю о сексе.
7. Иногда мне трудно контролировать свои сексуальные чувства.
8. Мастурбация вредна для здоровья.
9. Если я люблю человека, то могу делать с ним все, что угодно.
10. Я получаю приятные ощущения, когда кто-то прикасается к моим половым органам.
11. Я далек(а) от секса.
12. Вид животных, спаривающихся на улице, вызывает отвращение.
13. (М) Мне не нужно уважать женщину или любить ее для того, чтобы получать удовольствие от эротических ласк или сношения с ней.
13. (Ж) Мне не нужно уважать мужчину или любить его для того, чтобы получать удовольствие от эротических ласк или сношения с ним.
14. Я весьма непривлекателен(на) в сексуальном отношении.
15. Откровенно говоря, я предпочитаю людей своего пола.
16. Половые контакты никогда не были для меня проблемой.
17. Неприятно наблюдать, как целуются на людях.
18. Сексуальные переживания иногда мне неприятны.
19. В моей половой жизни чего-то не хватает.
20. Мое сексуальное поведение никогда не доставляло мне каких-либо проблем.
21. Моя любовная жизнь—это полное разочарование.
22. У меня никогда не было много свиданий.
23. Я сознательно пытаюсь отделаться от мыслей о сексе.
24. Я никогда не испытывал чувства вины за свои сексуальные приключения.
25. Меня не беспокоит то, что человек, на котором я женюсь (за которого выйду замуж) не будет девственницей (девственником).
26. Иногда я опасюсь того, что могу оказаться несостоятельным в сексуальном отношении.
27. Мне пришлось испытать сексуальное влечение к человеку моего пола.
28. У меня много друзей противоположного пола.
29. Я испытываю сильные сексуальные чувства, но, получив возможность, не могу достойно выразить себя.
30. Мне достаточно совсем немного, чтобы испытать сексуальное возбуждение.
31. Родительская опека тормозит мое сексуальное самовыражение.
32. Мысли о сексе слишком отвлекают меня.

33. Меня часто привлекают люди одного со мной пола.
34. Есть вещи, которые я не стал(а) бы делать ни с кем.
35. Детей следует просвещать относительно секса.
36. Я понимаю гомосексуалистов.
37. Я думаю о сексе почти ежедневно.
38. Люди не должны экспериментировать с сексом до брака.
39. Я легко возбуждима в сексуальном отношении.
40. Мысль о сексуальной оргии для меня отвратительна.
41. Лучше не иметь сексуальных связей до брака.
42. Меня возбуждает мысль о сексуальном партнере другой расы.
43. Мне нравится рассматривать порнографические снимки.
44. Моя совесть слишком беспокоит меня.
45. Мои религиозные убеждения против секса.
46. Сексуальные чувства иногда преобладают над моей волей.
47. Я чувствую себя напряженно с людьми противоположного пола.
48. Сексуальные мысли почти сводят меня с ума.
49. Когда я возбуждаюсь, то не могу думать ни о чем другом, кроме сексуального удовлетворения.
50. Я чувствую себя легко с людьми противоположного пола.
51. Мне не нравится, когда меня целуют.
52. Очень сложно общаться с людьми противоположного пола.
53. Я не учился(лась) на чужих ошибках до тех пор, пока не стал(а) взрослым(ой).
54. Я чувствую себя более комфортно с людьми моего пола.
55. Я получаю удовольствие от эротических ласк.
56. Я слишком озабочен(а) сексом.
57. Таблетки против беременности должны быть общедоступны.
58. Мне не интересно видеть человека голым.
59. Иногда размышления о сексе приводят меня в крайнее волнение.
60. Меня иногда беспокоят мысли о половых извращениях.
61. Разговоры о сексе приводят меня в смущение.
62. Молодые люди должны получать знания о сексе из собственного опыта.
63. Женщина иногда должна быть сексуально агрессивной.
64. Шутки на сексуальные темы внушают мне отвращение.
65. Я верю, что смогу получить удовольствие где угодно.
66. Человек должен получать знания о сексе постепенно, путем проб.
67. Молодые люди должны иметь возможность свободно развлекаться по ночам без излишнего присмотра.
68. Я иногда чувствую, что унижаю своего партнера по сексу.
69. Я постарался бы надежно оградить своих детей от всяких сексуальных контактов.
70. Самоудовлетворение вовсе не опасно, если только оно не принимает нездоровых форм.
71. (М) Я сильно возбуждаюсь, когда касаюсь женской груди.
71. (Ж) Я сильно возбуждаюсь, когда мужчина прикасается к моей груди.
72. Я одновременно имел(а) несколько сексуальных партнеров.

73. Для некоторых людей гомосексуализм — это нормально.
74. Нет ничего предосудительного в том, чтобы соблазнить взрослого человека, способного отдавать себе отчет в своих поступках.
75. Я иногда испытываю чувство враждебности по отношению к своему партнеру по сексу.
76. Мне нравится рассматривать фотографии обнаженных людей.
77. Если бы у меня была возможность тайно наблюдать, как двое людей занимаются сексом, я воспользовался(лась) бы этим шансом.
78. Порнографические романы должны быть разрешены для свободной печати.
79. Проституция должна быть разрешена законом.
80. Решение об аборте должно приниматься не кем-то другим, а только самой женщиной, которая стоит перед этой проблемой.
81. Телевидение демонстрирует слишком много неприличных фильмов.
82. Двойной стандарт о морали, который дает мужчинам больше свободы, чем женщинам — это явление естественное, поэтому надо следовать ему и далее.
83. Нам следует полностью отменить институт брака.
84. У меня в молодости был неудачный сексуальный опыт.
85. Не должно быть никакой цензуры фильмов и пьес на сексуальные темы.
86. Секс для меня — самое большое удовольствие.
87. Сексуальное попустительство угрожает подорвать все основы цивилизованного общества.
88. Секс необходимо рассматривать только как способ размножения, а не как источник удовольствия.
89. Абсолютная преданность одному сексуальному партнеру в течение всей жизни — это такая же глупость, как и воздержание.
90. Я предпочитаю совершать половой акт под одеялом и в темноте.
91. Существующее чрезмерное внимание, которое уделяется сексу в нашем обществе, можно объяснить исключительно влиянием средств массовой информации.
92. Мне доставило бы удовольствие наблюдать, как мой сексуальный партнер совокупляется с кем-нибудь другим.
93. Сексуальные игры между маленькими детьми совершенно безвредны.
94. Женщины не обладают таким сильным сексуальным влечением, как мужчины.
95. Я проголосовал(а) бы за закон, разрешающий полигамию.
96. Даже если кто-то имеет половые сношения регулярно, мастурбация все же неплоха для разнообразия.
97. Я предпочел бы иметь нового сексуального партнера каждую ночь.
98. Я становлюсь сексуально активным исключительно по ночам и никогда — в дневное время.
99. Я предпочитаю иметь сексуальных партнеров, которые старше меня на несколько лет.
100. В моих сексуальных фантазиях часто присутствует истязание плетью.
101. Во время полового акта я произвожу много шума.
102. Секс возбуждает больше, если партнер мне незнаком.

103. Я никогда не смог(ла) бы обсуждать сексуальные темы с моими родителями.
104. Есть вещи, которые я делаю исключительно для того, чтобы удовлетворить своего полового партнера.
105. Я не всегда знаю точно, испытал(а) ли я оргазм.
106. Для меня существует совсем немного вещей, которые я считаю более важными, чем секс.
107. Мне очень нравятся младенцы,
108. Мой половой партнер полностью удовлетворяет все мои сексуальные потребности.
109. Секс для меня не так уж и важен.
110. Большинство мужчин просто с ума сходит по сексу.
111. Моему(ей) супругу(е) совершенно необходимо быть умелым(ой) в постели.
112. Я получаю удовольствие от очень длительной прелюдии к половому акту.
113. (М) Мне легко сказать своей партнерше по сексу, что мне нравится и что нет в ее поведении в постели.
113. (Ж) Мне легко сказать моему партнеру по сексу, что мне нравится, а что нет в его поведении в постели.
114. Мне бы хотелось, чтобы мой сексуальный партнер(ша) был(а) более опытным(ой) и умелым(ой).
115. Психологические качества моего партнера по сексу для меня важнее, чем его физические достоинства.
116. У меня возникает иногда желание укунить или оцарапать своего партнера во время полового акта.
117. Никому еще не удавалось удовлетворить меня в постели.
118. Я чувствую себя менее компетентным(ой) в сексуальном отношении, чем мои друзья.
119. Меня привлекает групповой секс.
120. Меня возбуждает мысль о внебрачной связи.
121. Я обычно чувствую агрессию по отношению к партнеру по сексу.
122. Я оцениваю уровень моей сексуальной активности как средний.
123. Меня приводят в смущение порнографические снимки.
124. Я опасаюсь сексуальных связей.
125. (М) Я часто испытываю желание, чтобы женщины были более обходительны в сексуальном плане.
125. (Ж) Я часто испытываю желание, чтобы мужчины были менее требовательны в сексуальном плане.
126. Я не выношу, когда люди прикасаются ко мне.
127. Полноценный секс — это наиболее важная часть брака.
128. Я предпочитаю, чтобы мой сексуальный партнер диктовал правила «игры».
129. Я нахожу «простой секс» малопривлекательным.
130. Я всегда занимаюсь любовью нагишом.
131. Физическая привлекательность партнера чрезвычайно важна для меня.
132. В сексуальном союзе наиболее важное качество — это нежность.

133. (М) Женские половые органы эстетически непривлекательны.
133. (Ж) Мужские подовые органы эстетически непривлекательны.
134. Я против использования неприличных выражений в смешанной компании.
135. Идея «обмена женами» мне чрезвычайно противна.
136. Романтическая любовь — это просто детская иллюзия.
137. Необходимость использовать противозачаточные средства нарушает мою сексуальную жизнь, поскольку секс становится слишком хладнокровным и рациональным актом.
138. Мне нравится ощущать физический контакт с людьми противоположного пола.
139. (М) Я не могу обсуждать сексуальные темы с моей женой (или постоянной партнершей по сексу).
139. (Ж) Я не могу обсуждать сексуальные темы с моим мужем (или постоянным партнером по сексу).
140. Люди, которые посещают шоу со стриптизом, ненормальные в сексуальном отношении.
141. Обнаженное человеческое тело — это приятное зрелище.
142. Я могу заниматься сексом, а могу и не заниматься.
143. Я считаю, что принимать противозачаточные таблетки в течение длительного времени опасно для здоровья женщины.
144. (М) Меня не слишком бы беспокоило, если бы моя партнерша по сексу имела половые отношения еще с кем-нибудь, лишь бы она вернулась ко мне.
144. (Ж) Меня не слишком бы беспокоило, если бы мой партнер по сексу имел половые отношения еще с кем-нибудь, лишь бы он вернулся ко мне.
145. (М) Мужчины более эгоистичны в занятии любовью, чем женщины.
145. (Ж) Женщины более эгоистичны в занятии любовью, чем мужчины.
146. Некоторые виды секса кажутся мне отвратительными.
147. Я считаю, что мужчина должен быть лидером в сексуальных отношениях.
148. Женщины часто занимаются сексом исключительно с целью получить от этого какую-то выгоду.
149. Увлечение порнографическими журналами свидетельствует о неудачной попытке достичь «взрослого» отношения к сексу.
150. В вопросах секса женщины всегда довольствуются вторым местом.
151. Если бы вас пригласили на просмотр «голубого» фильма, вы бы:
- а) согласились;
  - б) отказались.
152. Если бы вам предложили почитать откровенно порнографическую книгу, вы бы:
- а) согласились;
  - б) отказались.
153. Если бы вам предложили принять участие в оргии, вы бы:
- а) согласились;
  - б) отказались.
154. Оптимально для вас заниматься любовью:
- а) никогда;
  - б) один раз в месяц;

- в) один раз в неделю;
- г) два раза в неделю;
- д) 3-5 раз в неделю;
- е) каждый день;
- ж) чаще одного раза в день.

155. (М) Вы когда-либо страдали от импотенции:

- а) никогда;
- б) один или два раза;
- в) несколько раз;
- г) часто;
- д) очень часто;
- е) всегда.

155. (Ж) Вы когда-либо страдали от фригидности:

- а) никогда;
- б) один или два раза;
- в) несколько раз;
- г) часто;
- д) очень часто;
- е) всегда.

156. (М) Вы когда-либо страдали от ранней эякуляции:

- а) очень часто;
- б) часто;
- в) время от времени;
- г) не очень часто;
- д) крайне редко;
- е) никогда.

156. (Ж) Вы часто испытываете оргазм во время полового акта?

- а) очень часто;
- б) часто;
- в) время от времени;
- г) не очень часто;
- д) крайне редко;
- е) никогда.

157. В каком возрасте вы совершили свой первый половой акт? (если вы девственник или девственница, оставьте вопрос без ответа).

158. Дайте оценку силе вашего сексуального влечения по шкале: от 10 (абсолютно переполняющее и всеохватывающее) до 1 (очень слабое и почти отсутствующее).

159. Дайте оценку интенсивности влияний (моральных, эстетических, религиозных и т.д.), способных затормозить ваше сексуальное чувство по шкале от 10 (крайне сильные, полностью парализующие) до 1 (очень слабые, почти несуществующие).

КЛЮЧИ

- «Сексуальне лібідо» (питання: 1- , 2 - , 5 - , 6 - , 10 + , 25 + , 37 + , 38 - , 39 + , 40 - , 41 - , 42 + , 43 + , 46 + , 65 + , 72 + , 74 + , 76 + , 77 + , 78 + , 79 + , 81 - , 85 + , 87 - , 89 + , 92 + , 95 + , 96 + , 119 + , 120 + , 134 - , 135 - ,

151 + ,152 + , 153 +) ;

- **«Сексуальне задоволення»** (питання: 4 + , 11 - , 15 - , 18 - , 19 - , 20 + , 21 - , 31 - , 32 - , 44 - , 56 - , 108 + , 117 - , 118 - , 124 - , 133 -).

А також додаткової шкали:

- **«Маскулінність–Фемінінність»** (питання: 2 - , 3 - , 7 + , 10 + , 13 + , 16 - , 18 - , 22 + , 30 + , 37 + , 39 + , 40 - , 42 + , 43 + , 44 - , 55 + , 58 - , 63 + , 64 - , 65 + , 67 + , 69 - , 76 + , 77 + , 78 + , 79 + , 80 - , 84 - , 85 + , 86 + , 89 + , 91 - , 92 + , 95 + , 96 + , 97 + , 101 - , 102 + , 106 + , 109 - , 113 + , 114 - , 116 - , 119 + , 120 + , 128 - , 135 - , 145 + , 146 - , 147 -).

Крім того, багато надзвичайно важливої інформації здобуто за допомогою допоміжних шкал:

- **1 шкала – Уседозволеність** (питання: 5 - , 17 - , 25 + , 38 - , 41 - , 57 + , 64 - , 78 + , 79 + , 81 - , 85 + , 87 - , 93 + , 134 -);
- **2 шкала – Задоволення** (питання: 4 + , 11 - , 16 + , 19 - , 20 + , 21 - , 56 - , 108 + , 113 + , 114 - , 118 - , 139 -);
- **3 шкала – Невротичний секс** (питання: 7 + , 18 + , 20 + , 23 + , 24 + , 26 + , 32 + , 44 + , 46 + , 56 + , 59 + , 60 + , 84 +);
- **4 шкала – Безособистісний секс** (питання: 2 - , 40 - , 65 + , 83 + , 89 + , 92 + , 95 + , 97 + , 102 + , 119 + , 120 + , 135 - , 144 + , 153 +);
- **5 шкала – Порнографія** (питання: 10 + , 43 + , 58 - , 76 + , 77 + , 141 + , 151 + , 152 +);
- **6 шкала – Сексуальна сором'язливість** (питання: 47 + , 50 - , 52 + , 59 + , 61 + , 124 +);
- **7 шкала – Святенництво** (питання: 51 + , 55 - , 58 + , 64 + , 71 - , 112 - , 122 - , 126 + , 141 -);
- **8 шкала – Сексуальна відраза** (питання: 9 - , 34 + , 104 + , 112 - , 133 + , 146 +);
- **9 шкала – Сексуальне збудження**(питання: 3 - , 6 - , 9 + , 30 + , 34 - , 37 + , 39 + , 71 + , 146 -);
- **10 шкала – Фізичний секс** (питання: 31 - , 48 + , 49 + , 71 + , 86 + , 106 + , 109 - , 111 + , 127 + , 131 +);
- **11 шкала – Агресивний секс** (питання: 68 + , 75 + , 101 + , 116 + , 121 + , 132 -).

Опросниксамоотношения
(В.В. Столин, С.Р. Пантилеев)

Текст опросника

1. Думаю, что большинство моих знакомых относится ко мне с симпатией.
2. Мои слова не так уж часто расходятся с делом.
3. Думаю, что многие видят во мне что-то сходное с собой.
4. Когда я пытаюсь себя оценить, я прежде всего вижу свои недостатки.
5. Думаю, что как личность я вполне могу быть притягательным для других.
6. Когда я вижу себя глазами любящего меня человека, меня неприятно поражает то, насколько мой образ далек от действительности.
7. Мое "Я" всегда мне интересно.
8. Я считаю, что иногда не грех пожалеть самого себя.
9. В моей жизни есть или, по крайней мере, были люди с которыми я был чрезвычайно близок.
10. Собственное уважение мне еще надо заслужить.
11. Бывало, и не раз, что я сам себя остро ненавижу;
12. Я вполне доверяю своим внезапно возникшим желаниям.
13. Я сам хотел во многом себя переделать.
14. Мое собственное "Я" не представляется мне чем-то достойным глубокого внимания.
15. Я искренне хочу, чтобы у меня было все хорошо в жизни.
16. Если я и отношусь к кому-нибудь с укоризной, то прежде всего к самому себе.
17. Случайному знакомому я скорее всего покажусь человеком приятным.
18. Чаще всего я одобряю свои планы и поступки.
19. Собственные слабости вызывают у меня что-то наподобие презрения.
20. Если бы я раздвоился, то мне было бы довольно интересно общаться со своим двойником.
21. Некоторые свои качества я ощущаю как посторонние, чужие мне.
22. Вряд ли кто-либо сможет почувствовать свое сходство со мной.
23. У меня достаточно способностей и энергии воплотить в жизнь задуманное.
24. Часто я не без издевки подшучиваю над собой.
25. Самое разумное, что может сделать человек в своей жизни – это подчиниться собственной судьбе.
26. Посторонний человек, на первый взгляд, найдет во мне много отталкивающего.
27. К сожалению, если я и сказал что-то, это не значит, что именно так и буду поступать.
28. Свое отношение к самому себе можно назвать дружеским;
29. Быть снисходительным к собственным слабостям вполне естественно.

30. У меня не получается быть для любимого человека интересным длительное время.
31. В глубине души я бы хотел, чтобы со мной произошло что-то катастрофическое.
32. Вряд ли я вызываю симпатию у большинства моих знакомых.
33. Мне бывает очень приятно увидеть себя глазами любящего меня человека.
34. Когда у меня возникает какое-либо желание, я прежде всего спрашиваю о себя, разумно ли это.
35. Иногда мне кажется, что если бы какой-то мудрый человек смог увидеть меня насквозь, он бы тут же понял, какое я ничтожество.
36. Временами я сам собой восхищаюсь.
37. Можно сказать, что я ценю себя достаточно высоко.
38. В глубине души я никак не могу поверить, что я действительно взрослый человек.
39. Без посторонней помощи я мало что могу сделать.
40. Иногда я сам себя плохо понимаю.
41. Мне очень мешает недостаток энергии, воли и целеустремленности.
42. Думаю, что другие в целом оценивают меня достаточно высоко.
43. В моей личности есть, наверное, что-то такое, что способно вызывать у других неприязнь.
44. Большинство моих знакомых не принимают меня уж так всерьез.
45. Сам у себя я довольно часто вызываю чувство раздражения.
46. Я вполне могу сказать, что унижаю себя сам.
47. Даже мои негативные черты не кажутся мне чужими.
48. В целом, меня устраивает то, какой я есть.
49. Вряд ли меня можно любить по-настоящему.
50. Моим мечтам и планам не хватает реалистичности.
51. Если бы мое второе "Я" существовало, то для меня это был бы самый скучный партнер по общению.
52. Думаю, что мог бы найти общий язык с любым разумным и знающим человеком.
53. То, что во мне происходит, как правило, мне понятно.
54. Мои достоинства вполне перевешивают мои недостатки.
55. Вряд ли найдется много людей, которые обвинят меня в отсутствии совести.
56. Когда со мной случаются неприятности, как правило, я говорю: "И поделом тебе".
57. Я могу сказать, что в целом я контролирую свою судьбу.

КЛЮЧИ

- **Шкала S – Интегральная**

"+": 2, 5, 23, 33, 37, 42, 46, 48, 52, 53, 57

"-": 6, 9, 13, 14, 16, 18, 30, 35, 38, 39, 41, 43, 44, 45, 49, 50, 56

- **Шкала I – Самоповага**

"+": 2, 23, 53, 57

"-": 8, 13, 25, 27, 31, 35, 38, 39, 40, 41, 50

- **Шкала II – Аутосимпатія**

"+": 12, 18, 28, 29, 37, 46, 48, 54

"-": 4, 9, 11, 16, 19, 24, 45, 56

- **Шкала III – Очікуване ставлення від інших**

"+": 1, 5, 10, 15, 42, 55

"-": 3, 26, 30, 32, 43, 44, 49

- **Шкала IV – Самоінтерес**

"+": 7, 17, 20, 33, 34, 52

"-": 14, 51

- **Шкала 1 – Самовпевненість**

"+": 2, 23, 37, 42, 46

"-": 38, 39, 41

- **Шкала 2 – Ставлення інших**

"+": 1, 5, 10, 52, 55

"-": 32, 44

- **Шкала 3 – Самоприйняття**

"+": 12, 18, 28, 47, 48, 54

"-": 21

- **Шкала 4 – Самопослідовність (самокерівництво)**

"+": 50, 57

"-": 25, 27, 31, 35, 36

- **Шкала 5 – Самозвинувачення**

"+": 3, 4, 9, 11, 16, 24, 45, 56

- **Шкала 6 – Самоінтерес**

"+": 17, 20, 33

"-": 26, 30, 49, 51

- **Шкала 7 – Саморозуміння**

"+": 53

"-": 6, 8, 13, 15, 22, 40

ДОДАТОК 4

**Тест межличностной зависимости Р. Гиршфильда
(адаптация О.П. Макушиной)**

Инструкция: «При чтении каждого высказывания подумайте, в какой мере оно может быть отнесено к вам. Для ответов используйте следующую шкалу:

1. балл - не характерно для меня;
2. балла - немного характерно для меня;
3. балла - вполне характерно для меня;
4. балла - очень сильно характерно для меня».

Текст опросника

1. Я предпочитаю находиться в одиночестве.
2. Когда я должен принять решение, я всегда спрашиваю совета.
3. Я выполняю свою работу на высшем уровне, когда я знаю, что она будет высоко оценена.
4. Я не могу выносить суеты вокруг меня, когда я болен (огорчен).
5. Я бы скорее был ведомым, чем лидером.
6. Я верю, что люди могли бы сделать гораздо больше для меня, если бы они хотели.
7. Ребенком для меня было очень важно доставлять удовольствие родителям.
8. Я не нуждаюсь в том, чтобы другие улучшали мое самочувствие.
9. Неодобрение со стороны того, о ком я забочусь, очень болезненно для меня.
10. Я чувствую себя уверенным в своей способности иметь дело с большинством из тех личностных проблем, с которыми я, вероятно, встречаюсь жизни.
11. Единственный человек, которому я хочу доставить удовольствие, - это я.
12. Мысль о потере близкого друга ужасает меня.
13. Я бы скорее соглашалась с мнением, которое ожидается другими.
14. Я полагаюсь только на себя.
15. Я был бы полностью потерян, если бы я не имел кого-то особенного.
16. Я расстраиваюсь, когда кто-то обнаруживает ошибку, которую я совершил.
17. Мне тяжело просить кого-нибудь о помощи.
18. Я ненавижу, когда люди проявляют ко мне симпатию.
19. Я легко обескураживаюсь, когда я не получаю того, чего я нуждаюсь от окружающих.
20. В споре я легко уступаю.
21. Мне не надоедает от других.
22. У меня должен быть один человек, который жил бы специально для меня.
23. Когда я иду на вечеринку, я ожидаю, что понравлюсь другим людям.
24. Я чувствую себя лучше, когда я знаю кого-либо еще в команде.

25. Когда я болею, я предпочитаю, чтобы мои друзья оставили меня одного.
26. Я никогда не бываю более счастлив, чем, когда люди говорят, что я хорошо выполнил свою работу.
27. Мне тяжело составить мнение о телевизионном шоу или кинофильме, до тех пор, пока я не узнаю мнение об этом других людей.
28. Я склонен игнорировать чувства других людей, чтобы совершить что-нибудь важное для меня.
29. Мне нужно один человек, который ставит меня выше других.
30. В социальных ситуациях я склонен быть очень самоуверенным.
31. Я ни в ком не нуждаюсь.
32. Мне очень тяжело принимать решения самостоятельно.
33. Я склонен воображать худшее, если любимый человек не прибыл, как ожидалось.
34. Даже когда что-то неладно, я могу добиться успеха без помощи друзей.
35. Я склонен ожидать слишком многого от других.
36. Я не люблю покупать одежду самостоятельно.
37. Я склонен к одиночеству.
38. Я чувствую, что я действительно никогда не получу всего, чего я хотел бы получить от других.
39. Когда я встречаю новых людей, я боюсь, что я сделаю что-то неправильно.
40. Даже если большинство людей отвернется от меня, я бы выдержал, если кто-то, кого я люблю, оставался сомной.
41. Я бы скорее остался свободным от других, чем рисковал разочарованиями.
42. На меня не влияет, что люди думают обо мне.
43. Я думаю, что большинство людей не понимают, как легко они могут обидеть меня.
44. Я очень уверен в своих суждениях.
45. У меня возникает ужасный страх, что я потеряю любовь и поддержку людей, в которых я очень нуждаюсь.
46. У меня нет качеств, необходимых хорошему лидеру.
47. Я бы чувствовал себя несчастным, если бы меня покинул кто-то, кого я люблю.
48. Меня не волнует, что другие думают обо мне.

КЛЮЧИ

Опитувальник містить у собі 3 шкали, яким відповідають різні номери питань:

- 1 шкала – Емоційна опора на інших (питання №: 3, 6, 7, 9, 12, 15, 16, 19, 22, 26, 29, 33, 35, 38, 40, 43, 45, 47);
- 2 шкала – Невпевненість у собі (питання №: 2, 5, 10, 13, 17, 20, 23, 24, 27, 30, 32, 36, 39, 41, 44, 46);
- 3 шкала – Прагнення до автономії (питання №: 1, 4, 8, 11, 14, 18, 21, 25, 28, 31, 34, 37, 42, 48).

Підрахувавши сумарну кількість балів за кожною шкалою ми можемо виявити підсумкове значення рівня залежності. Для цього необхідно 1 шкалу (Емоційна опора на інших) додати до 2 шкали (Невпевненість у собі), а потім від суми відняти 3 шкалу (Прагнення до автономії). Виглядає це наступним чином: $Z = EO + N - A$.